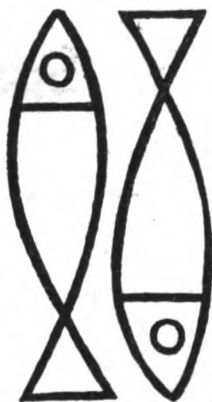

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Weest in geen ding bezorgd

„Weest in geen ding bezorgd, maar laten bij alles uw wensen door gebed en smeking met dankzegging bekend worden bij God.

En de vrede Gods, die alle verstand te boven gaat, zal uw harten en uw gedachten behoeden in Christus Jezus“.

Fil. 4 : 6, 7.

Deze tekst is wel een van de meest bekende uit de Bijbel en de vraag zou kunnen opkomen of het wel zin heeft daarover te schrijven. Vooral, daar er al zo vaak over geschreven is. Ik zal er ook wel aan meegedaan hebben. Ten antwoord op deze vraag zou ik willen herinneren aan het woord van Paulus: „Hetzelfde aan u te schrijven is voor mij niet verdrietig en voor u is het veilig“. Fil. 3 : 1.

Er is veel bezorgdheid. De wereld zingt wel van „houd er de moed maar in“, maar waarschijnlijk zingt men dit, omdat men geen moed heeft. Er golft een zee van angst over de wereld. Men heeft geen houvast voor het heden en wat de toekomst betreft vreest men het ergste. De meeste wijsgeren, schrijvers en dichters van deze tijd zijn somber gestemd. Althans de serieuze. En dat is geen wonder. Het ziet er in deze wereld slecht uit.

Maar zou er ook onder christenen niet veel bezorgdheid zijn? Waarschijnlijk wel. Want christenen zijn ook maar van gelijke bewegingen als alle andere mensen. Allerlei vragen komen op ons aanstormen. In wat voor wereld zullen onze kinderen leven? Zal de koude oorlog binnen afzienbare tijd in een warme — en wat voor een hitte zal het dan zijn — overgaan? Wat zal er van de kerk overblijven als goddeloosheid en ongerechtigheid hand over hand toenemen en de geest der wereld duizenden verslaat? Wat zal er van de kerk overblijven als christenen blijven voortgaan elkaar te verbijten? Het is zeer menselijk, dat bezorgdheid ons soms overvalt. Dat overkwam de „geloofshelden“ uit Schrift en historie ook wel. Het was bij Paulus soms ook „van buiten schrik en van binnen vrees“, en hij was wel eens de wanhoop nabij.

Al is de bezorgdheid menselijk, toch is zij niet goed. Daarom schrijft de apostel in naam des Heren: „Weest in geen ding bezorgd“. We mogen ook wel vertalen: Blijft in geen ding bezorgd. Van nature zijn we altijd bang voor dit of dat. En daar is ook alle reden voor. Want we zijn maar zwakke schepseltjes en we kunnen weinig hebben. Een mens kan als het voor de wind gaat wel een groot woord hebben, maar als er storm opsteekt helpen grote woorden niet. Mensen van grote woorden gaan vaak het eerst op de loop als het gevaar dichtbij komt. In m'n jonge jaren was ik maar een „moeilijke“ vertrooster voor mensen met een zwak zenuwgestel. Ik kon maar slecht begrijpen, dat men zo weinig kon „hebben“. Toen ik later zelf onder de voet geraakte heb ik wat milder leren oordelen. En begrepen dat het niet is „desgenen die wil, noch desgenen die loopt, maar des ontfermenden Gods“. Met onze kracht is het als het het er op aan komt niet veel gedaan. „Welzalig hij, die al zijn kracht en hulp alleen van God verwacht. Die kiest de welgebaande wegen“.

Naar Hem verwijst de apostel als hij schrijft: „maar laten bij alles uw wensen door gebed en smeking met dankzegging bekend worden bij God“. We mogen en we moeten met al wat ons hart deert tot de HERE komen. Paulus wil niet zeggen, dat we al onze verlanglijstjes maar bij Hem mogen indienen.

Terecht leert de catechismus, dat wij God zullen aanroepen „om al hetgeen dat Hij ons geboden heeft te bidden“. Ook onze wensen zullen we schikken en richten naar de wil des HEREN. We zullen ook onze nood recht kennen. Maar met al wat ons werkelijk bezorgd maakt mogen we tot God gaan. Dat is een wonderlijk voorrecht. Dat we mogen binnentreden in het paleis van de geduchte Heer der Heren. Die alle macht heeft in hemel en op aarde. Van zijn hemelse majesteit mogen we niet klein denken. Hij „kan en wil en zal in nood, zelfs bij het naderen van de dood, volkomen uitkomst geven“.

Het is al een groot voorrecht als we met onze bezorgdheden naar een vriend mogen gaan, die veel wijsheid ontvangen heeft en goede raad kan geven. Maar veel groter voorrecht is het, dat we met de HERE mogen spreken over onze noden. Die helpen kan als een almachtig God en helpen wil als een getrouw Vader. Dat Hij het kán zal wel niemand van de lezers durven betwijfelen. Maar wil Hij het ook? Mogen we op zijn hulp rekenen? Ja, daarop mogen wij zo vast rekenen, als een kind mag rekenen op de hulp van een Vader, die liefheeft. Want God heeft ons zo liefgehad, dat Hij zijn eigen Zoon gegeven heeft tot een volkomen verzoening van al onze zonden. Zou Hij dan met Hem niet alles schenken wat wij echt nodig hebben? Daaraan mag niet de minste twijfel bestaan.

Maar Hij wil door ons „gekend“ zijn. We zullen onze verlangens Hem bekend maken. Theologen en filosofen hebben beweerd, dat het dwaas is om God iets bekend te maken. Alsof Hij niet reeds alles van ons weet, eer wij een mond hebben opgedaan! Dit laatste is waar. En daarom mogen onze woorden weinige zijn. Maar laat ons maar zo „dwaas“ zijn om onze wensen bij God bekend te maken. Dat is Hem welbehagelijk. Dat we ons hart voor Hem uitstorten.

Daarbij moeten we het danken maar niet vergeten. Ik las eens de raad, dat we in ons gebed altijd moesten beginnen met dankzegging. Dat was geen slecht advies. We hebben vaak zoveel te klagen en te zuchten en te smeken, dat we de dankzegging zouden vergeten. Er wordt dunkt mij veel meer gesmeekt dan gedankt. In de nood wordt veel meer gebeden, dan dat er gedankt wordt als de HERE uitkomst gaf. Laten we toch de dankzegging nooit nalaten. Bij alle ellende, waarvan aller leven vol is, geeft God altijd nog veel goeds, waarvoor we Hem mogen loven. Er zullen in de gebeden van de Psalmen weinige zijn, waarin de lof en dank ontbreekt. Daaraan mogen we een voorbeeld nemen.

Maar we mogen ook in „gebed en smeking“ onze noden bij de HERE bekend maken. Daar moeten we ons maar nooit voor schamen. Het laatste woord van Luther moet geweest zijn: „Wij zijn maar bedelaars, bedelaars zijn we“. Zo is het. Laten we maar „bedelen“ bij de troon van Gods genade. Aanhoudend. Volhardend.

Voor enige dagen kreeg ik een brief van een broeder, waarin de vrees werd uitgesproken, dat wij in ons bidden veel te kort schoten. Verwachten wij wel alles van de HERE? Het is dunkt mij vaak zo, dat wij allerlei deuren en achterdeuren hebben waar wij aankloppen om hulp. En als wij ten einde raad zijn dán denken we eerst er aan, dat de HERE er ook nog is. Dan is Hij een hulp in nood of liever: een Noodhulp. We zullen het er wel over eens zijn, dat dit niet goed is. Staat het met ons bidden wel goed? Ik vrees van niet. Men zal zeggen: Hoe weet u dat?

UIT DE INHOUD:

Weest in geen ding bezorgd	H. J. J.
Spanningen in de Kerk (XXII)	C. V.
Wie vergadert de Kerk?	C. S.
Volk en Reformatie in de 19e eeuw IV	(slot) J. W.
Gedachten aan Erasmus graf (II)	G. P.
Iets over Engelman (II)	L. V.
Persschouw	C. V.
Ingezonden	
Van hier en ginds	
Kerknieuws	

Natuurlijk „weet“ ik dat niet. Ik kan het niet „bewijzen“. De HERE weet hoe het er mee staat. Maar zou er niet minder onderlinge strijd zijn als wij de HERE kenden in al onze wegen? Zou Hij ze dan niet recht maken? Verwachten wij niet te veel van „leiders“ en meerdere vergaderingen? Is aller oog werkelijk op de HERE geslagen, opdat Hij ons genadig zij? Bidden wij wel met naam en toenaam om uitkomst in allerlei noden? Is ons bidden vaak niet veel te algemeen? En veel te weinig concreet? Bovengenoemde broeder schreef: „Voorbeelden van bidders zijn David, Mozes, Nehemia en Daniël onder het oude verbond. De grootste Voorbidder is onze Here Jezus Christus. Maar ook Paulus en de gemeente van Jeruzalem“. Het is beschamend voor ons als we lezen hoe aanhoudend deze „groten“ hebben gesmeekt en gebeden voor alle nood van Gods volk. Mogen we hun voorbeeld navolgen.

Na de opdracht van vs 6 volgt de belofte in vs 7. Als we bidden naar de wil des HEREN, met grote vrijmoedigheid die we in Christus hebben, dan valt de bezorgdheid van ons af. Dan vervult ons de vrede Gods. Die rust, die Hij aan zijn kinderen geeft. Dan weten we het weer: De HERE is onze Helper. Hij zal het ons aan niets doen ontbreken. Dan geven we alles over en wentelen onze weg op de HERE. Zijn schouders zijn sterk genoeg om die last te dragen. Hij zal ons niet begeben of verlaten. Dan zijn we niet meer bang voor mensen. Wat zou een nietig mens ons doen? Wat zou de duivel en de wereld en alle satanische machten tegen Hem vermogen?

Die vrede gaat alle verstand te boven. Wij kunnen er niet bij. We begrijpen zelf niet hoe we in allerbenardste omstandigheden toch rustig kunnen zijn. Door redenaties kan die vrede ook niet verstoord worden. Het is een vrede, die God geeft en wie zou dáár tegenop kunnen?

Die vrede behoedt ook onze harten en gedachten in Christus Jezus. Deze uitdrukking gaat er van uit, dat een bezorgd hart door grote gevaren bedreigd wordt. Het gevaar bijv. van te grijpen naar ongeoorloofde middelen om uit de nood te raken. In een bezorgd hart komen soms goddeloze gedachten op: Waarom moet mij dit overkomen? Waarom heb ik het zo zwaar? Is de HERE wel recht in al zijn weg en werk? De vrede Gods bewaart ons voor zulke gedachten. In gemeenschap met Christus Jezus. We blijven met ons hart en denken dan geworteld en gegrond in Hem, die ons geschonken is tot wijsheid, gerechtigheid en heiligheid, ja tot een volkomen verlossing. Zijn Naam zij geprezen.

H. J. Jager.

Spanningen in de Kerk

XXII

Bleven we trouw aan wat God in de vrijmaking gaf?

De „vrijmaking” uit de jaren 1944/45 was naar haar eigen aard een kerkelijk gebeuren waardoor niets **bizonders**, niets **nieuws** werd beoogd en gebracht.

De enige bedoeling ervan was: het blijven op de **oude basis** en het **voortgaan** op de goede weg, welke de kerk van Christus na en door de grote Reformatie, en in ons land na en door de Afscheiding en de Doleantie, door Gods genade mocht inslaan. Het ging in de vrijmaking nergens anders om dan dat de Gereformeerde Kerken **gereformeerde** kerken zouden blijven en — want dat zit ook in dat gereformeerde-kerken-blijven in — steeds meer gereformeed zouden worden.

Omdat de vrijmaking naar haar typische aard dit kenmerk bezat, betekende zij evenwel ook verzet en strijd. Voornamelijk tegen ideeën, constructies, gebruiken, handelingen, welke in de Gereformeerde Kerken waren ingedrongen en geleidelijk een min of meer kerkelijk ijk hadden ontvangen.

In de dertiger jaren waren namelijk de ogen van velen opengegaan voor een aantal opvattingen, speciaal uit de theologie van Kuyper, welke boven de confessie en het Woord Gods uitgingen en daarmee soms ook niet te harmoniëren waren. Veelal was het gelukkig zo, dat deze in de praktijk van het leven en in de prediking geen belangrijke rol speelden. In de prediking en bij het huisbezoek werkte de band aan het concrete spreken van de Schrift dikwijls nog zo sterk, dat daarbij de theologische constructies geheel werden vergeten!

De ellende kwam evenwel toen door de synoden der veertiger jaren een aantal van deze theologische meningen in leeruitspraken vastgelegd en bindend verklaard werden.

Het is nu nodig, dat we goed voor ogen houden waar het in de dertiger jaren en dus ook in de vrijmaking op deze wijze om ging.

Alle geroep en gejuich over de vrijmaking waarbij dat vergeten wordt is „schallend koper” en een „rinkelende cimbaal”.

Ik wil daar nu een en ander van zeggen en noem daartoe allereerst, omdat het het voornaamste was, dat toen veler ogen geopend werden voor de betekenis, de kracht, de functie van het **woord** van God, van het **evangelie** van Jezus Christus.

In vroeger tijd kende men dat woord, dat evangelie veelal alleen als het betrouwbare, door de Geest ingegeven, **verhaal**, dus als de door God zelf gegeven **mededeling**, speciaal omtrent de grote verlossingsdaden van onze Here Jezus Christus. Dat evangelie was zo een allerbelangrijkst, een beslist onmisbaar **feitenrelaas**. Zonder dat was er geen kennis van de Christus en van de weg der verlossing mogelijk en zouden de mensen in volslagen duisternis ten opzichte van de weg der zaligheid voortleven. Maar méér zag men in het evangelie toch niet. Van zaligmakend werk kon er in een mens pas sprake zijn als de Heilige Geest vóór het horen van het Evangelie, en dus zonder dat horen, in het hart van de mens het nieuwe leven had geplant, en zo het horen van het evangelie had mogelijk gemaakt.

Men zag het niet, men leefde er niet bij, dat God in het evangelie het heil, de ganse zaligheid, **schenkt**. En dat de Heilige Geest juist dóór dat evangelie de mensen zaligmakend bewerkt. Men zag het niet, dat Jezus Christus in het evangelie zichzelf aan de mensen **geeft** als hun Verlosser. Men zag het niet, dat het evangelie veel méér dan een betrouwbare mededeling omtrent de heilsfeiten is! Men beseftte het niet, dat het evangelie in eerste instantie een **liefdesverklaring** is van de Here Christus, een **aanbieden**, een **schenken** van het heil, dus van de vergeving der zonden, de heiligheid, kortom de volkomen verlossing. Of, met andere woorden, men zag niet, dat het evangelie niet maar een over de zaligheid **sprekend**, maar een de zaligheid **schenkend**, een de zaligheid **werkend**, kortom: een zaligmakend woord is. Men beseftte niet, dat het een **kracht** Gods tot zaligheid is, waardoor het de Here behaagt de mensen zalig te maken. (Rom. 1 : 16; 1 Kor. 1 : 21).

Het is nu de vraag of men in onze Kerken dat typische heilskarakter van het woord, van het evangelie nu ook werkelijk verstaat en, met name in de prediking, tot zijn volle recht laat komen. Is dat niet het geval dan is de vrijmaking wat dat betreft tevergeefs geweest.

Ik moet eerlijk zeggen, dat ik op dit punt niet gerust ben.

In onlosmakelijk verband met de nieuwe Schriftuurlijke visie op het evangelie ging in de dertiger jaren bij velen ook het verbond, waarin de HERE zijn volk aan zich verbindt, al meer leven.

Dat verbond, men ontdekte het weer, wordt ons door God gegeven in de „vorm”, enerzijds, van een **belofte** — namelijk van de steeds opnieuw door Hem gesproken en gegeven belofte van het Evangelie. En, anderzijds, van de eveneens door Hem permanent en in eendeloze variatie gepredikte **eis**. Van een eis die geheel en al onder de beheersing van de verbondsbelofte staat.

Aan allen die God in zijn verbond opneemt geeft Hij voorts **dezelfde** belofte. En tot allen komt Hij als de belovende God ook met **dezelfde** eis. Aan dat verbond is voorts ook inherent te **zegen**, welke de HERE aan het geloof in de belofte en het gehoorzamen van zijn eisen verbindt. Maar tot dat verbond behoort ook de **wraak** des HEREN, waarmee Hij allen bedreigt die het verbond waarin God hen opnam verachten en ten slotte verbreken.

Ja, zo gingen velen weer het verbond zien. Maar het komt er nu op aan of zij die momenteel tot de kerk behoren dat nu nóg echt, gelovig zien. Of dat nog voor hen lééft. Of zij er nog bij leven.

Nee, het gaat daarbij niet om het paraat-hebben van een paar orthodoxe zinnestjes. Dat kan men gemakkelijk klaarspelen. En dat is ook heel goedkoop.

Ik hoorde eens een aantal broeders, die er goed verstand van hadden, erover klagen, dat hun dominee in elke preek praatte over „belofte en éis”. Dat was het vaste kader, het stereotype schema van zijn preken. Ze vonden dat dood vermoeiend, eindeloos vervelend en hopeloos onvruchtbaar.

Inderdaad, als de preken in zo'n schema, zo'n niet-verbondsmatig „verbondsschema” worden geperst, dan **lééft** het niet dat en hoe God met zijn volk in een verbond omgaat en wat Hij in dat verbond zegt en doet. Dan leeft men inderdaad bij een **gedachtenschema**. En daaruit vloeit dan meestal ook voort, dat men óók de mensen, de broeders, naar een schema beoordeelt. Wie hetzelfde schema aanvaarden en daarmee op dezelfde wijze opereren zijn dan b.v. trouwe kerkleden, de echte vrijgemaakten.

Maar zulk theoretisch gedoe heeft niet veel waarde. Het kan zelfs een strik worden waarin het kennen van en leven in het verbond wordt verstikt.

Neen, het komt er op aan met een waarachtig en dus kinderlijk geloof uit Gods verbondsbelofte te **leven**. In alle moeite, strijd, aanvechting daarop te vertrouwen.

Het komt er voorts op aan de eis des HEREN, zijn verbondseis, die Hij op duizendvoudige wijze doet horen, te verstaan en daarnaar te leven.

Ja, dáár komt het op aan.

En die eis is: God en de naaste lief te hebben.

Die eis is, naar het woord van Christus: recht doen, barmhartigheid betonen, trouw bewijzen. Dat is het „gewichtigste” van de wet.

Die eis wordt ons op veelkleurige wijze vooral in de brieven van Paulus voorgehouden.

Ik noem maar wat: Afkerig zijn van het kwade, gehecht zijn aan het goede. Elkaar genegen zijn in broederlijke liefde. Elkander tot voorbeeld zijn in ijver. Vurig zijn van geest. De Here dienen. Blij zijn in de hoop, geduldig in de verdrukking, volhardend in het gebed. Bijdragen in de noden der heiligen. Zich op gastvrijheid toeleggen. Zegenen wie ons vervolgen — ook die ons kerkelijk vervolgen! Zegenen en niet vervloeken. Blij zijn met de blijden. Wenen met de wenenden. Onderling eensgezind zijn. Niet zinnen op hoge dingen. Zich voegen in het eenvoudige.

Niet eigenwijs zijn. Niemand kwaad met kwaad vergelden. Het goede voor hebben met alle mensen. Voor zover het van ons afhangt vrede houden met alle mensen. Lankmoedig, barmhartig, vriendelijk zijn. Altijd de minste willen wezen. Het haten en nalaten van veten, twist, afgunst, uitbarstingen van toorn, zelfzucht, tweedracht, partijenschappen, nijd. Het najagen van blijdschap, vrede, goedheid, trouw, zelfbeheersing enz., enz., enz.

Tot ons komt nu de klemmende vraag of wij het verbond des HEREN zoals wij dat voor en in de vrijmaking mochten leren zien ook echt **kennen**.

Dat wil zeggen: of wij metterdaad en met heel ons bestaan in en naar het verbond **leven**.

Het is niet genoeg, dat wij over het verbond een juiste gedachte hebben gevormd, een goed verstandelijk inzicht daarin hebben verworven. Zeker, dat is óók nodig. En het is bovendien nodig dat dat inzicht steeds dieper en scherper wordt. Maar — het komt toch vóór alles aan op een „**leven in het verbond**”.

Want als dat niet het geval is, dan komt God met zijn verbondswraak. En dat is het ergste wat ons overkomen kan. De mensen zijn dan misschien nog wel zeer godsdienstig. Soms zelfs fanatiek godsdienstig. En de kerken komen dan meestal nog goed vol. De kerkelijke machinerie draait misschien wel op volle toeren. De kerkmensen roepen in zo'n situatie zelfs dikwijls: Des HEREN tempel, des HEREN tempel zijn dezen! — Dat roepen is evenwel juist een typisch kenmerk van een kerk die afvalt en nu verteert onder Gods toorn. — Maar de vreze des HEREN is weg. Er is niet meer het worstelen ten bloede toe tegen de eigen zonden. Er is niet meer het haten en vlieden van „deze wereld”. Er ontstaat in de gemeenten twist, tweedracht, vijandschap. De gemeenschap der heiligen bloeit niet. Er komt wat Paulus noemt het tarten en benijden van elkaar, het zelfzuchtig zijn en geldgierig. De mensen worden dan vermetel, kwaadsprekers, aan hun ouders ongehoorzaam, ondankbaar, onheilig, liefdeloos, trouweloos, lasteraars, onmatig, onhandelbaar, afkerig van het goede, verraderlijk, roekeloos, opgebuzen, met meer liefde tot genot dan voor God. Het worden mensen, die met een schijn van godsvrucht de kracht daarvan verloochend hebben!

Men zweert bij eigen ideeën, eigen begeren, loopt daar misschien hoog mee weg — maar de Geest is geweken.

Ja als er niet meer waarlijk is het kennen en erkennen van „al de rechten des verbonds”, dan hebben wij de „vrijmaking” — dat wat God daarin wilde geven en doen — verloochend, ook al roemen wij daarover nog zo luid!

En hoe staat het nu in dit opzicht met ons persoonlijk en in de gemeente waartoe we behoren?

Is er in dit opzicht **groei** in onze kerken?

Zijn wij **opgewassen** in de genade?

Wast het woord des HEREN onder ons?

Is de situatie wat dat betreft beter dan in de dertiger jaren?

Christus heeft aan zijn kerken de belofte gegeven, dat wanneer haar „werken” — haar leven in het verbond, naar zijn wil — „goed” zijn Hij aan die kerken „een geopende deur” zal geven (Op. 3 : 8). Dat wil zeggen dat Hij ze dan de gelegenheid geeft om in eigen omgeving zijn evangelie uit te dragen. En dan zó dat velen voor het evangelie gewonnen worden. Is dat zo onder ons?

Wanneer men wat ik uit de Schrift aanhaalde overweegt, en in het licht daarvan de situatie in onze kerken beziet, dan moet ieder de schrik om het hart slaan! Werd en wordt er niet dikwijls en zwaar gezondigd tegen dit abc van wat God omtrent zijn verbond openbaarde en dat Hij om in de dertiger en veertiger jaren weer wilde laten zien?

Maar als het zo staat, zijn we dan trouw gebleven aan wat God in de vrijmaking gaf?

Is er in dit opzicht niet heel veel reden tot zorg — tot verootmoediging? C. V.

Volgende week verschijnt Opbouw, in verband met de vakantie niet. Het volgende nummer verschijnt D.V. 28 juli.

Wie vergadert de Kerk?

Als je 't soms hoort, dan zou je zeggen: een groep mensen, een krant, een synode, enz. Vooral op z.g. „kritieke momenten”, zoals nu na het besluit van „Assen” inzake „samen-spreking”. Dan blijkt vaak, hoe kortzichtig we eigenlijk zijn. We zijn nog al gauw „onderst-boven”.

Maar juist op dergelijke „kritieke ogenblikken” moeten we goed zien, waarom het gaat. We kennen het allemaal wel van buiten: „Dat de Zone Gods Zich een gemeente vergadert...”.

We weten heel goed, dat er in Ps. 147 : 2 staat: „De HERE bouwt Jeruzalem, Hij verzamelt Israëls verdrevenen”, we zingen dat graag.

Maar leven we er ook naar? Handelen en schrijven we ook zo?

't Lijkt soms net andersom!

Kunnen wij de toestand veranderen in de kerkelijke gemeenschappen?

Maar de Here kan dat wèl!

Er moet heel wat gebeuren in allerlei kerken-groepen. Doch wij hebben dat niet in de hand!

Hebben wij er wel een open oog voor, wat er in Nederland gebeurt op kerkelijk gebied?

We praten tegenwoordig vrijwel alleen over de samenspreking met de synodale kerken. Er zijn toch meer Christenen in Nederland?

Als het goed is, gevoelen wij ons aange-trokken tot allen, die de HERE vrezen, in welke kerk zij zich ook bevinden. Dan is er band aan al die gelovigen.

Maar dat wil nog niet zeggen, dat we met **elke kerk** contact zoeken, waarin deze gelovigen leven. Dat kan zelfs heel gevaarlijk zijn.

We zoeken nu al jarenlang contact met de Chr. Geref. Kerken. Dat zijn kerken, waarmee we wel graag zouden samenleven, omdat wij en zij staan op de grondslag van Gods Woord en de Geref. belijdenisgeschriften. Maar hoe moeilijk en traag verloopt die contactoefening! Als we de situatie kennen in de Chr. Geref. Kerken (een oud-Geref. richting met sterk subjectivistische inslag heeft daar veel invloed) dan begrijpen we iets van de moeilijkheden daar. Denkelijk speelt ook de vrees, dat de Chr. Geref. Kerken dan uiteenvallen, een rol.

Alleen de HERE kan de harten gewillig maken.

Met de synodale kerken staat het weer anders. Afgezien van het feit, of nu de vervangingsformule teruggenomen is of niet (ik meen van niet en ben het daarin ook wel met „Assen” eens), is daar in de synodale kerken niet veel te merken van hartelijk verdriet over het gebeurde. Schorsingen blijven gehandhaafd (hoe kan dat, als de vervangingsformule weggenomen is? De classis Groningen van de synodale kerken vindt de schorsingen van Ds D. v. Dijk en Ds P. K. Keizer nog steeds goed), de hiërarchische tendenz in de „herziene kerkorde” is duidelijk en vergeten we toch vooral niet de „oecumenische ijver” in die kerken.

Ik kan me voorstellen, dat iemand wel samenspreken wil en dat iemand bezwaard is over het besluit van „Assen”.

Maar ik kan me niet begrijpen, dat iemand „ach en wee” roept over Assen 1961, en dan meteen zegt: de synodale kerken zijn „terug-gekeerd”.

In de „Strijdende kerk” waren laatst te lezen tien symptomen, die er op wijzen, dat de synodale kerken „op weg zijn naar de wereldraad”.

Als we al die symptomen lezen, schrikken we dáárvoor dan niet?

Als we lezen, dat een aanzienlijk deel van de leden van de synodale kerken hunkert naar een hereniging met de Ned. Herv. kerk, maakt ons dat niet huiverig? U moet het artikel van Prof. Waterink eens lezen hierover in „Geref. Weekblad”! Die ziet wel, waar het heengaat!

Kunnen wij de gevaren dan keren en kunnen wij die toestand veranderen?

Maar de HERE regeert! Hij kan de harten van hen, die gaarne willen leven naar Zijn Goddelijk bevel, neigen, Hij kan daar een opleving geven en de echte ijver des Verbonds, voor het Woord des HEREN.

Dat hebben wij niet in de hand. Maar de HERE is er ook nog! Hij gaf in de vorige

eeuw een Afscheiding en 52 jaar later nog een Doleantie.

We hebben allen, die de HERE vrezen, lief. Maar wij kunnen toch Gods Verbond en Gods Woord niet verlaten en ons en onze kinderen roekeloos in gevaar storten?

Laten we waken. En bidden. Voor alle ware gelovigen, opdat ze leren breken met menselijke ordinanties.

Is dat lijdelijk? Neen, dat is nu werkelijk „actief”.

Sluit ik nu de ogen voor moeiten en zonden bij „ons”?

We weten, dat er veel gebreken zijn. We zullen de zonde moeten haten en vlieden. Geen onverantwoordelijke harde woorden spreken. Niet doen, alsof de kerk van ons is. Niet aan „groepsvorming” doen.

Maar we moeten de **grondslag** vasthouden, het fundament.

Sommige broeders zeggen: 1961 is net zo erg als 1944.

De broeders kunnen beter weten. In 1944 werd ons een nieuwe **kerk-wet** opgelegd, die niet naar het Woord is, maar aan welke kerkwet we **gebonden** waren, op straffe van schorsing, etc.

Dat is in 1961 niet zo. Niemand is een „wet” opgelegd. Een kerkeraad, die wel samensprekt, wordt niet „buiten het kerkverband gezet”.

Samenspreken? Dat ligt er maar aan!

Voorts, broeders, maar flink aan de arbeid. Er is veel te doen in de gemeenten Gods. Maar gestadig de gemeente in als predikanten en niet altijd praten over „kwesties”.

En als we zo gehoorzaam naar het Woord verder gaan, zullen we de HERE zien werken. Hij vergadert Israëls verdrevenen.

C. Stam.

Volk en Reformatie in de 19e eeuw

IV (Slot)

Wij menen niet te boud te spreken als wij zeggen, dat de laatste 20 jaren van de vorige eeuw beslissend zijn geweest voor land en volk en... kerk.

Het was de periode, waarin de industrialisatie haar beslag kreeg; de periode waarin een beslissende slag geleverd werd „om de ziel” van het arbeidersvolk. In dat tijdvak werd onder veel smart en pijn een nieuwe stand geboren, en dreigde de massa van die nieuwe stand ten prooi te vallen aan de revolutionaire profeten als Domela Nieuwenhuis en Multatuli.

1880—1900, dat is het tijdvak van de encycliciek Rerum Novarum, die aan het publieke optreden van Rome nieuwe vorm en inhoud gaf. Het tijdperk van het 1ste Christelijk Sociaal Congres, dat klaarheid gaf in de conservatieve nevels waarin het christelijk volksdeel gevangen zat. Het tijdvak van de opkomst der arbeidersvakbeweging, van de strijd voor algemeen kiesrecht en stakingen in een omvang als tevoren nooit was vertoond.

Het was het tijdperk van de doleantie en Dr Abr. Kuyper in ongebroken kracht.

Tot 1880 konden de arbeidersorganisaties, het neutrale Algemeen Nederlands Werklieden Verbond en het orthodox christelijke „Patrimonium” vanwege „het patronaat der heren” ijselijk bedwaard en uitgesproken burgerlijk leiding geven aan de langzaam omhoogstrevende volksklasse. Na 1880 kiest de Nederlandse arbeider voor vak- en strijdorganisatie, daarmee het bewijs leverend, dat aan de jarenlange toestand van apathie en doffe berusting een einde was gekomen.

Liberaal, maar helaas ook christelijk Nederland toonde voor deze ontwikkeling geen begrip; wèl ontsteltenis en angst.

De meergegoede burgerklasse steunde Klaas Kater¹⁾ en Patrimonium, zolang beiden dienstbaar waren om de verlangens van de arbeidersstand af te remmen, maar sympathie of begrip voor de aanvankelijk toch niet buitensporige verlangens toonde men nergens. Wel het tegendeel.

Het paste de christenarbeider niet, zo was de gangbare opvatting, een actie voor loonsverbetering te voeren of te steunen. Had God niet armen en rijken geschapen en waren de onderscheiden standen niet door Hem gewild?

Als Domela Nieuwenhuis ergens gesproken had, dan mocht Klaas Kater komen om die gangbare opvatting nog eens te onderstrepen.

Neen; van de meergegoede liberalen of christenen had de om erkenning strijdende nieuwe arbeidersstand geen begrip of steun te verwachten, en dat feit gaf Domela Nieuwenhuis de wind in de zeilen. Door zijn felle anti kerkelijke redevoeringen, door de geschriften en lezingen van Multatuli, braken tienduizenden arbeiders met kerk en godsdienst.

Wat had de kerk ooit anders gedaan, dan het prediken van berusting en onderdanigheid aan de meergegoede die aalmoezen uitdeelde? Wat hadden de arbeiders geslachten lang, anders van de kerk genoten dan een bedeling, waarvan zij nu het vernederende begonnen in te zien?

twee namen toonden minder begrip voor de

En waar Domela Nieuwenhuis kwam met zijn evangelie van de haat en het anti christendom, daar stroomden uit verre omtrek, de arbeiders samen. En niet alleen de arbeiders, ook een groot deel van de kleine luyden, die door de verandering van de economische structuur, onwillens meestal, deel gingen uitmaken van de arbeidersstand, dronken het evangelie van de revolutie in.

Zo was de toestand bij het begin van Kuypers publieke optreden.

Het is de ere van Dr Kuyper, dat hij de kentering van het sociaal getij wèl doorzag en vanaf het eerste begin van zijn publieke optreden toonde hij begrip voor de strijd der arbeiders. Reeds in 1871 schrijft hij een bewogen inleiding op een boekje van een Duits predikant: „De arbeiderskwestie en de kerk”.

Dan rijst Kuyper in ongebroken kracht. In 1869 begint hij te schrijven in „De Heraut”. In 1872 komt het tot de oprichting van het politieke dagblad „De Standaard”. Van 1874 tot 1877 lid van de Tweede Kamer. 1878 oprichting van de Anti Revolutionaire Partij. 1880, stichting van de Vrije Universiteit. 1886 toespraak van de strijd voor kerkherstel: Doleantie. 1892, vereniging van dolerende en afgescheiden kerken. In al deze dingen had Kuyper onbetwist het initiatief en de leiding.

„Hoge bomen vangen veel wind”. Kuyper had zijn fouten, grote fouten wellicht, maar zijn verdiensten voor kerk en volk kunnen niet gemakkelijk worden overschat.

Zijn tegenstanders gaven hem de naam van „Abraham de geweldige” en in die naam ligt de erkenning van de geweldige invloed, die deze geniale schrijver, spreker en leider heeft geoeffend op de tijd waarin hij leefde. De kleine luyden van de Afscheiding met hun uitgesproken conservatieve inslag, hadden aanvankelijk voor het politiek maar matige, misschien kunnen wij beter zeggen, in 't geheel geen belangstelling. Zij verteerden hun beste krachten in de broedertwist.

Maar Kuyper wist in zijn „Heraut” te spreken naar hun hart. Door middel van zijn dagblad en een schier ononderbroken stroom van boeken en vlugschriften wist hij de politiek en organisatorisch ongeschoolde kleynen luyden aan zich te binden. En de oprichting van de Anti Revolutionaire partij in 1879 was het bewijs van de politieke en sociale bewustwording van de kleine luyden.

Maar in de toenmalige situatie was een partij van enkel kleine luyden ernstig gehandicap. Het kiesstelsel stond alleen de meergegoeden toe zitting te hebben in Kamers, Raden en Staten.

Ook onder de meergegoeden had Kuyper zijn volgelingen. Helaas, deze mannen met sociale strijd dier dagen, dan de grote leider. En de conservatieve houding van de A.R. Kamerfractie, maakte omstreeks 1890 zelfs de bedaarde Klaas Kater opstandig en dreigde in Patrimonium tot een breuk te leiden. Het was Kuyper, die door het voorstel tot het houden van een sociaal congres, de verhitte gemoederen tot bedaren wist te brengen en zo een scheuring in zijn jonge partij wist te voorkomen.

Maar de grootste aanhang kreeg Kuyper

toch uit de arbeidersstand. Kuyper was, én in zijn begrip voor de sociale strijd der arbeiders én in zijn politiek-sociale opvattingen een eenling. Hij wist te spreken naar het hart van de arbeiders, die van hem een geheel nieuw geluid hoorden.

Tijdens zijn Kamerlidmaatschap stond de strijd voor de school en de sociale strijd in het middelpunt en men moet zijn publikaties uit die tijd maar lezen, om te begrijpen, waarom de strijdende arbeider Kuyper zijn vertrouwen schonk.

Nieuwenhuis en Multatuli mogen hun tien-duizenden verslagen hebben; Kuypers juiste positiekeuze in die bewogen jaren heeft duizenden behouden voor kerk en godsdienst.

Daarbij had Kuyper veel vóór op zijn tegen-speler Nieuwenhuis. De laatste was en voelde zich meer profeet dan organisator. Kuyper was groot in het ene, geniaal in het andere. Het geniale van zijn leiderschap komt duidelijk naar voren als wij bedenken, dat hij niet alleen een groep van politiek en sociaal ongeschoolden tot bewustwording moest leiden, deze moeilijkheid had b.v. Schaepman en het socialisme ook. Kuyper had er echter nog een moeilijkheid bij, die andere politieke leiders niet in die mate hadden. Immers, Kuyper moest drie heterogene groepen tot een eenheid samensmeden. De meergegoeden, die aanvankelijk uitsluitend de partij vertegenwoordigden, de kleine luyden en de nieuwe arbeidersstand. Zo is het te verklaren, dat Kuyper zich nooit zó aan een bepaalde groep bond, dat de andere groep(en) zich achteruitgezet konden voelen. Kuyper volstond met voor iedere groep een generaal aan te wijzen, van wie hij wist, dat die con amore met hem zouden samenwerken, de Savornin Lohman voor de aristocratie, Klaas Kater voor de arbeidersstand.

Door middel van zijn veelgelezen bladen en andere publikaties gaf hij leiding in het algemeen. Alleen als de heterogene samenstelling van zijn partij tot een breuk dreigde te leiden, bezocht hij de vergaderingen van de afzonderlijke groepen. Zoals b.v. de befaamde jaarvergadering van Patrimonium in 1890, waar een voorstel zou worden besproken dat de strekking had arbeiderscandidaten voor de Kamer te stellen. Maar het meest beroemd waren wel zijn z.g. deputatenredevoeringen, welke vóór de verkiezingen van de Tweede Kamer op de z.g. deputatenvergadering van de A.R. Partij, werden uitgesproken.

Vanzelfsprekend was Kuypers leiding er op gericht de aanvankelijke tegenstellingen tussen de verschillende groepen te verzachten en te laten verdwijnen. En ook daarin is hij geslaagd.

Even vanzelfsprekend is, dat Kuypers strijd voor kerkherstel die haar hoogtepunt vond in de Doleantie, meer dan één stand beroerde. De tijden waren veranderd. De volksklasse, verpauperd, apathisch en onmondig had plaats gemaakt voor een nieuwe arbeidersstand. Het christelijk deel daarvan was en werd dagelijks geleid en opgevoed door Dr Kuyper. De overgrote meerderheid van hen, die in Kuyper hun politieke en sociale leider zagen, bleven hem ook trouw in zijn kerkelijke strijd. En het is zeker typerend, dat bij de z.g. „paneelzagerij” in de Nieuwe kerk, Lohman de aristocraat en Kater de arbeider betrokken waren.

De kleine luyden, die tot de afgescheiden kerken behoorden en in Kuypers partij de trouwe principiële kern vormden, hadden hun kerkelijke strijd sinds lang gestreden. Zij waren nu de belangstellende toeschouwers.

Wij moeten deze artikelen gaan beëindigen. Over het sociale aspect van de Doleantie zou nog wel het een en ander te zeggen zijn. De Doleantie immers, heeft het christelijk organisatieleven in hevige beroering gebracht.

Wij hebben iets willen zeggen over de sociale achtergrond van Afscheiding en Doleantie. Kerk en maatschappij hebben veel, heel veel met elkander te maken. Wederzijds beïnvloeden zij elkaar. Bij de Afscheiding en bij de doleantie ging het om de reformatie der kerk. Maar tussen beide pogingen tot kerkherstel zijn grote verschillen aan te wijzen. Dat die verschillen rechtstreeks verband houden met de maatschappelijke verhoudingen hebben wij willen aantonen.

Jac. Wijnands.

1) Klaas Kater (1833—1916) was een van de bekendste figuren uit de eerste jaren van de christelijke arbeidersbeweging. Hij was van 1876 (het jaar der oprichting) tot 1898 voorzitter van „Patrimonium”.

Gedachten aan Erasmus' graf

II

(fragment)

IV: Tegenstellingen

O de monnellach van Erasmus over de theologen....!

En toch is zijn woede tegen de theologen niet zo vreemd als op het eerste gezicht lijkt! En eigenlijk maakt het weinig uit of men Protestant of Rooms-Katholiek is, om deze woede te begrijpen.

Te Parijs, waar ook Calvin en Ignatius van Loyola gestudeerd hebben, werd Erasmus als leerling van het College Montaigu intuïtief versterkt in zijn afkeer van alle Scholastiek. Van die weerzin is hij zijn leven lang niet meer losgekomen. De Scholastiek van zijn tijd heeft hem zelfs afkerig gemaakt van dogmatische afbakening, en zo werd hij mede-partijganger van zijn landgenoten Coornhert en Hugo de Groot.

Wie met Huizinga opmerkt dat Erasmus de eigenlijke Scholastiek doordacht noch begrepen heeft, en dus geen recht had tot zoveel ironie als in zijn geschriften tot uiting kwam¹⁾, of het met Kardinaal de Jong houdt, die opmerkte dat Erasmus zo goed als niets van haar afwist, en in het algemeen vreemd stond tegenover de metaphysica²⁾, heeft volop recht van spreken, maar er was desondanks iets anders dat Erasmus wél had verstaan. En dat inzicht is aan geen scholastiek of theologische school gebonden. Het is slechts een zaak van religieuze levenservaring.

Erasmus had de besmetting onderkend van theologische spitsvondigheden, en leerde inzien hoezeer het misbruik mag heten de Bijbel in theoretische zin louter rationeel te doordénken. Wat dat aangaat staat daar voor alle eeuwen in Europa dat groot monument van zijn woorden, als hij tot alle theologen van alle scholen van alle tijden de waarschuwendende vraag richt: **Die studiën kunnen iemand waanwijs en twistziek maken, maar wijs?**

En daarnaast klinkt dat andere woord, tot in onze dagen actueel: **„Wat zouden de Turken wel zeggen van onze scholastiek?”**

Geen program maar wel een aangrijpende waarschuwing klinkt in een brief van Erasmus van 9 augustus 1519: **„En toch, mijn streven is niet hierop gericht, dat Thomas of Scotus van de universiteiten verdwijnen en uit hun oud domein verdreven worden. Dat staat ook niet in mijn macht, en ware dat wel zo, ik zou niet weten, of het gewent zou zijn, tenzij wij reeds een betere leer bereid zagen. Wat anderen voor groots willen opvatten, dat mogen zij zelve verantwoorden; ik zal nooit dit tumult bevorderen. Ik ben tevreden, als de theologie meer soberlijk wordt gehanteerd, dan tot nu toe”.**

Het verschil tussen eenvoudige, moralistische leer en theologenmening werd in die tijd misschien voor het eerst in de lekenziel van deze priester geboren, en ontstak de vlam van niet meer te doven spotlust over de faculteit die over alle andere scheen te willen heersen onder het motto van dienstvaardigheid.

En inmiddels houden de tegenstellingen aan.

Anton van Duinkerken merkt op: „Terwijl hij dacht, de trant der antieken te voeren, werd hij door een gril de meest moderne schrijver van het Europa zijner dagen, een der uiterst weinigen, die modern zullen zijn, zolang de mens zijn eigen tweeslachtigheid voelt”.³⁾

Hieraan zou met Brom toe te voegen zijn dat Erasmus geheel door de Middeleeuwen gevormd is, al liet hij nooit na deze openlijk te verfoeien.⁴⁾

Niemand minder dan Menno ter Braak zag in hem „de voorloper van het beginsel der algemene ontwikkeling”⁵⁾ en toch spot Erasmus met een ondergrond van ernst: „Daarom behoren ook de wetenschappen tot die inkruipsels, welke met zoveel andere, het menselijk leven hebben bedorven”.⁶⁾

De wetenschappen, dat wil dan bij Erasmus altijd zeggen: vooral de filologie.

Hij overtrof zelfs Laurentius Valla in het schrijven van zuiver en elegant Latijn, waarom onze Vondel hem in 1622 noemde De

Vader van 't hervormt Latijn. Erasmus is de meester der nieuwe stylering, wanneer hij ergens vijftig Latijnse wendingen geeft van het zinnetje uw brief heeft mij veel plezier gedaan, of: ik denk dat het zal gaan regenen. De humanistische literatoren van die dagen waren er verrukt van, en noemden hem in Duitsland **Het licht der wereld**.⁷⁾ Niemand minder dan de grote Johannes Reuchlin schreef met het oog op Erasmus: **„Caeteri turba sumus”, wij anderen, wij zijn niets dan 'n troep!**⁸⁾

Bijna geen kerkvader van naam of Erasmus had zijn teksten gekeurd, en hij gaf ze uit met een verbluffende regelmaat: in 1516 Hieronymus, in 1520 Cyprianus, in 1526 Irenaeus, in 1527 Ambrosius, in 1528/9 Augustinus, in 1530 Chrysostomos, om de allervoornaamsten slechts te noemen.

Als filoloog werkte hij haastig, geconcentreerd in aandacht, breed van kennis, maar — en ook hier de tegenstelling — zonder strenge critiek, soms zelfs onnauwkeurig. „Geef toch niet te haastig uit”, waarschuwde hem zijn vriend Thomas More, „men loert er op, u op onjuistheden te betrappen”.

Erasmus kende ook hier zijn gebreken, en was niet tevreden met wat hij bracht, al juichten zijn vakgenoten. Maar wanneer iemand in Leuven vraagt waarom hij dan zoveel boeken publiceert die hij zelf gebrekkig acht, antwoordt hij met een woord van Horatius: „Allereerst omdat ik niet slapen kan”.

Toch was hij een groot taalkundige, wiens werk ook voor vandaag waarde heeft. In zijn dissertatie schrijft Prof. Dr W. H. J. Caron: „de uitstekende geleerde is een even uitstekend waarnemer van klanken in allerlei taal en geeft ons hoogst waardevolle en betrouwbare inlichtingen over de uitspraak der talen van zijn tijd”.⁹⁾

Wat al tegenstellingen in een mens, die de heiligenverering bestreed, maar de klassieken zo lief had, dat van hem de bekende regel is: Sancte Socrates ora pro nobis!¹⁰⁾

En ten slotte: een zachtmoedig karakter en een scherpe pen — ziedaar welke combinatie ook hem ondanks alles bestempeld heeft tot één der prinses in de rij der polemisten van zijn tijd. Menno ter Braak, die wel wist wat een polemist is, en het anderen heeft doen weten, spreekt met betrekking tot Erasmus over „de venijnige scherpte van zijn critische geest”, en vervolgt: „Het is dan ook veeleer de strijdbaarheid in Erasmus, die ons aantrekt, dan zijn zachtmoedigheid; zijn humor die zich dikwijls toespitst in de hatelijkste sarcasmen, heeft niets van zachtmoedigheid weg, is eerder onverdraagzaam, polemisch”.¹¹⁾

1) J. Huizinga, Verzamelde Werken, 1950, Deel VI, pag. 98.

2) Prof. Dr J. de Jong, Het godsdienstig standpunt van Erasmus, pag. 183.

3) Anton van Duinkerken, De Mensen hebben hun Gebreken, Prisma, pag. 118.

4) Prof. Dr G. Blom, „Schilderkunst & Literatuur in de 16e & 17e eeuw”, Aula-boek, 1957, pag. 16.

5) Menno ter Braak, Verzameld Werk, deel 4, 1951, pag. 9.

6) Prof. Dr Th. C. van Stockum in Geschiedenis van de Letterkunde der Nederlanden, deel III, pag. 19.

7) J. Huizinga, Verzamelde Werken, 1950, Deel VI, pag. 85.

8) N. B. Tenhaeff's Verspreide Geschriften, Deel II, 1949, pag. 25.

9) W. H. J. Caron, Klank en Tekon bij Erasmus en onze oudste grammatici, 1947, pag. 54.

10) Erasmus in zijn Colloquia.

11) Menno ter Braak, Verzameld Werk, deel 4, 1951, pag. 10.

V: Erasmus en de Hervorming

Erasmus' verhouding tot Luther valt voor het publieke leven van die dagen tot de tragedies der Zestiende Eeuw te rekenen — wat hun persoonlijk leven betrof verliep hun meningsverschil langs de wetmatigheid van een professorenruzie op afstand, zoals er vandaag nog in diverse faculteiten bestaan.

„Erasmus staat bekend als iemand, die geen stoornis verdraagt, wanneer hij eenzaamheid verkiest”, schrijft Van Duinkerken¹⁾.

Deze op zich zelf begrijpelijke karakter-

eigenschap heeft voor een deel Erasmus' houding tot de Reformatie bepaald.

Hij had met Luther de sophisticatede retoriek der geestelijkheid veroordeeld, die slechts het uiterlijk gewaad was van haar dorre scholastiek, maar men doet Erasmus geen onrecht aan wanneer men opmerkt dat het bij deze veroordeling vrijwel bleef. In zijn eerste grote werk, *Antibarbari*, had Erasmus reeds opgemerkt dat de denkbaarheid der heretici het Christendom meer van nut geweest is dan het bloed der martelaren, en van deze uitspraak is Erasmus nooit geheel losgekomen.

„Wat de hooghartige humanist tekort komt, is eenvoudig gemeenschapsgevoel” schrijft Brom²⁾.

In het zelfde jaar dat de Renaissancepaus Leo X Erasmus ontsloeg van zijn klooster-gelofte, opdat deze in zijn studeerkamer de liturgie der oude handschriften kon opdragen, trad Luther juist uit de studeerkamer naar buiten met zijn 95 stellingen, en men doet er goed aan hier wel te bedenken dat ook Luther zijn loopbaan aanvankelijk **aanving** als geleerde.

De positie van Erasmus onder de geleerden, zijn niet aflatende critiek op de geestelijkheid, die hij in geschriften vervat had, die het volk kon verstaan, had begrijpelijkerwijze méér van Erasmus doen verwachten dan zijn roep om rust, rust en nog eens rust.

„De menselijke dingen wegen hem meer dan de goddelijke” schreef Luther in maart 1517, dus een half jaar vóór zijn openlijk optreden, aan Johannes Lang, één van zijn medestanders. Dit is het orthodox-protestantse oordeel over Erasmus geworden. Het is begrijpelijk, maar is het ook in alles rechtvaardig voor óns, die zoveel meer over Erasmus weten dan Luther?

Te bedenken valt dat niets verder van Erasmus aflag dan wat hij zag als het fanatisme der Hervormers, iets waarop hij beslist niet gerekend had. Is in de eerste helft van zijn leven Erasmus gekweld geweest door de armoede en door zijn kloostergelofte, in de tweede helft hebben wat hij niet anders kon zien dan als het fanatisme der Hervormers, en de verdachtmaking van de Rooms-Katholieke clerus zijn leven gemaakt tot wat Erasmus aanduidde als „een Ilias van ellenden”³⁾.

Of wij er goed aan doen Erasmus' keuze, die bestond uit beslist niet te kiezen, te wijten aan zijn lafheid, zijn karakterloosheid, zijn onchristelijkheid, is zeer de vraag. Wij voor ons geloven niet dat Erasmus' lafheid de verklaring vormt voor zijn verhouding tot de Reformatie. Op zijn minst is deze beschuldiging — waarin Rome en de Reformatie veelal één zijn — een eenzijdigheid!

Erasmus zelf zegt over zijn verhouding jegens de Rooms-katholieke Kerk en de Reformatie in 1525: „Tot nog toe heb ik mij evenmin door vleiery als door dreigementen of door scheldwoorden van beide partijen van mijn plaats laten dringen. Dat zal iemand misschien voorzichtigheid noemen, eer dan standvastigheid. . . . Toch, mijn geweten heeft mij weerhouden, geen vrees”. De Utrechtse hoogleraar **Dr J. A. C. van Leeuwen** voegde hieraan de woorden toe: „En wij mogen het ervoor houden, dat hij hierin de waarheid spreekt”⁴⁾.

Doch ook hier heeft zijn openhartigheid, zijn spot ook met eigen tekorten en fouten, hem tot een gemakkelijk te vatten wild gemaakt voor zijn tegenpartijders. Beroemd is zijn brief vanuit Brussel op 5 juli 1521 aan Richard Pace, geschreven na de Rijksdag van Worms, waar de van Erasmus geheel vervreemde Luther tot spijt van Erasmus veroordeeld was. Het voornaamste fragment uit die brief luidt als volgt: „Of wat had ik anders bereikt, als ik Luther had kunnen bijstaan door mij deelgenoot van het gevaar te maken, dan dat er twee in plaats van één ten onder zouden gaan? Over de geest, waarin hij heeft geschreven, kan ik mij niet genoeg verbazen, de bevorderaars der goede letteren heeft hij geweldig gehaat gemaakt. Intussen heeft hij veel goede lessen en waarschuwingen gegeven. Als hij het goede maar niet door zoveel ondragelijk kwaad bedorven had! Doch ook al had hij alles met liefderijk gemoed geschreven, dan zou ik nog niet gaarne zijn leven in gevaar brengen. Niet ieder heeft kracht genoeg voor het martelaarschap. Ik vrees dat ik, als er oproer uit voortkomt, zal doen als Petrus. Met pausen en keizers ga ik mee, als zij juiste beslissingen nemen; dat is

plicht. Doen zij kwaad, dan draag ik het; dat is veilig”.

Ongeloof? Eerlijkheid? Hoogmoed? Zelfspot?

Wij zullen het nimmer weten. Alleen God komt het oordeel toe over deze voor mensen moeilijk te beoordelen mens. Maar in ieder geval heeft recht van overweging een citaat dat Stephan Zweig voorin zijn bekende Erasmusboek plaatst: „Ik trachtte te weten te komen, of Erasmus van Rotterdam tot die partij behoorde. Doch een zeker koopman antwoordde mij: Erasmus est homo pro se, Erasmus vormt een partij op zich zelf”.

Met dat al heeft Erasmus het zich met zijn zelfstandigheid (isolement) allerminst gemakkelijk of ook maar veilig gemaakt.

Van Luther had hij zich vervreemd door critiek en afzijdigheid; van Rome door bijtende satire en stille heul met enkele algemene grondgedachten der Hervorming. Misschien is het jammer dat het geding tussen Luther en Erasmus nu juist moest worden toegespitst en uitgestreden in het bekende dispuut van 1524 over het leerstuk van de vrije wil. Niemand zal het belang ervan ontkennen, en nog ieder jaar wordt over dit onderwerp gepreekt in de gereformeerde kerken in Nederland die de Heidelberger Catechismus handhaven als ontwerp van de avondpreek, maar wie die thans beide geschriften van Erasmus en Luther hieraan gewijd ooit naslaat?

En toch was Erasmus in zijn dagen een vernieuwer, wil men, een veroveraar! Maar waar Luthers reformatie **religieus** was, die van Ignatius van Loyola **disciplinair**, is die van Erasmus louter **moralistisch**.

Erasmus ergerde zich ten slotte aan de gehele tijd waarin hij leefde; hij zuchtte er om, en in zijn opgewekte uren spotlachte hij en greep naar de pen om de theologen hun onmenselijk mombakkes af te trekken. Luther beschouwde hij meer en meer als een tijdplaag, zoals ook de Hussieten, de Joden en de Turken het waren!

Luther balde de vuist en brak los tegen de gehele wereld. Nimmer is er in Europa groter profeet opgestaan. Het Lutherlied was voor de één een bemoedigend troostlied, voor de ander iets afschrikwekkends.

Ignatius van Loyola, de strijder die niet geloven kon dat deze afschuwwekkende worsteling het laatste zou zijn voor de kerk, in wier glorie hij weer was gaan geloven, riep op tot nieuwe trouw aan de vaandels der heiligen.

Calvijn kneep de dunne lippen saam, en predikte de geest des Heren via een waterdicht regime van leer en recht, in een wereld die als geheel toch niet meer te regeren was. Maar **religieus** greep Calvijn het diepst. Reeds de allereerste zin van zijn hoofdwerk, **De Institutie**, was het scherpste verweer tegen de Scholastiek, omdat door de relatie van **Godskennis** en **Zelfkennis** de relatie hersteld werd, die nodig is om Gods Woord te verstaan⁵⁾.

Heel duidelijk heeft de enige jaren geleden gestorven Weense Calvinist **Prof. Dr Josef Bohatec** dit tot uiting gebracht in zijn in 1950 verschenen boekwerk „Budé und Calvin”, in een lang citaat, dat echter daarom zo alle bestudering waard is, omdat wij hier geformuleerd vinden, wat wij in **religieuze zin** bij Erasmus ten enenmale missen, en welk gemis een veel beter uitgangspunt van discussie vormt om Erasmus te beoordelen, dan zijn karaktereigenschappen, die uiteraard evenzeer aan critiek onderhevig zijn als die van zijn drie grote tijdgenoten Ignatius, Luther en Calvijn.

Bohatec merkt op: „Bei aller Übereinstimmung mit Budé und Erasmus ragt Calvin über beide hervor in der Feststellung, dass die Gottes- und Selbsterkenntnis innerlich zusammenhängen (Dei notitiam et nostri res esse coniunctas), dass sie **Beziehungsbegriffe** sind. Das Bewusstsein der Schwachheit, des Elends und der Eitelkeit erweckt in uns die Sehnsucht, Gott zu erkennen als das höchste Gut. Und umgekehrt: Das Anschauen des Angesichtes Gottes und seiner Herrlichkeit enthüllt uns unsere erbärmliche Lage erst recht. Gott ist die absolute Wertnorm, vor der alle menschlichen Urteile nicht bloß als relativ, sondern direkt als nichtig und verkehrt

erscheinen müssen (unica regula, ad quam exigendum est istud iudicium). Damit drückt Calvin einen tiefen religionspsychologischen Grundsatz aus, dass das Bewusstsein des Elends und der Sünde den Menschen nicht von Gott weg, sondern zu Gott hin führt.

Es ist bemerkenswert, dass der Reformator mit seiner Betonung des Zusammenhangs zwischen Gottes- und Selbsterkenntnis von der Gruppe der Philosophen und Wissenschaftler abrücken will, die sich einbilden, besonders weise und gelehrt zu sein (preoccupez de ceste fantaisie d'estre bien sages), die glauben, dass sie den Himmel und die Erde durchdenken und alles begriffen haben, dass sie die ganze Philosophie und alle Wissenschaften beherrschen (qu'il aura toute philosophie enclose en son cerveau, toutes les sciences du monde), dass aber die Gottes- und Selbsterkenntnis fehlt (ne pense point à son Dieu, ne pense point à soy-mesme; il se mescognoit, il ne luy chaut de Dieu). Sie wollen Seher sein, die von Gott ihr Wissen bekommen und die Ursachen kennen, die die zukünftigen Ereignisse bewirken. Für sie ist die Wissenschaft die Mantik, das okkultistische Wissen wollen, das das menschliche, von Gott der Seele mitgeteilte Verständnis übersteigt; mit ihrem „divinatorischen Instinkt” wollen sie Gottes Ratgeber sein. Von ihnen gilt das Wort des Dichters: „Dem Sterblichen ist nichts schwer; in den Himmel selbst wollen wir mit unserer Albernheit steigen”. (Horaz)⁶⁾

Ook waar voor ons duidelijk kan zijn (mede aan de hand van deze indringende analyse van Bohatec) dat Erasmus, hoe ook bezwaard tegen de Roomse clerus, niet in staat is geweest de diepte te peilen van de Reformatie, wil dat nog allerminst zeggen dat hij niet om nadere beoordeling vraagt.

De tegenwoordige reformatische theoloog die in zijn studie Erasmus geheel verwaarloost, loopt kans een groot deel van het Nederlandse protestantisme niet meer te begrijpen in één van zijn voornaamste oorsprongen en uitingen, en zal zelfs binnen eigen kerkelijke kring in moeilijkheden kunnen komen, omdat hij bij zijn vorming zeker menstype consequent verwaarloosd heeft.

Want ondanks zijn gebreken heeft Erasmus een rol gespeeld, en deze was in sommige opzichten vruchtbaar, ook al heeft men vaak niet naar hem geluisterd.

1) **Anton van Duinkerken**, De Mensen hebben hun Gebreken, Prisma, pag. 116.

2) **Prof. Dr G. Brom**, Schilderkunst & Literatuur in de 16e & 17e eeuw”, Aula-boek, 1957, pag. 17—18.

3) **N. B. Tenhaeff's** Verspreide Geschriften, Deel II, 1949, pag. 6.

4) **Prof. Dr J. A. C. van Leeuwen**, Erasmus, 1914, pag. 36.

5) „Nagenoeg de ganse hoofdinhoud van onze wijsheid, die verdient voor de ware en hechte wijsheid gehouden te worden, bestaat uit twee deelen, de kennis van God en de kennis van onszelf”. (I, 1, 1).

6) **Josef Bohatec**, Budé und Calvin, Studien zur Gedankenwelt des französischen Frühhumanismus, 1950, pag. 243—244.

(Wordt vervolgd)

G. Puchinger.

Iets over Engelman

II

Die andere dingen, waaraan Engelman zijn hart ophaalt, liggen in het erotische vlak. Engelman is een uitermate zinnelijk dichter, in welk opzicht hij aan onze Willem de Mérode en eigenlijk ook aan Gossaert (b.v. het prachtige „De coma Berenice”) herinnert. Engelmans liefdeslyriek is nooit zwoel, zoals bij andere hedendaagse dichters, maar toch allerminst burgerlijk. Al net als De Mérodes poëzie in zijn kring, heeft Engelmans werk binnen de roomse kerk tot veel kritiek aanleiding gegeven. Het is echter zeer de vraag in hoeverre deze aanmerkingen rechtvaardig zijn. Het feit, dat deze dichter man en paard noemt, mag op zichzelf geen reden tot bedenkingen vormen. Het „Hooglied” heeft in dit opzicht ook passages, die er bepaald niet om liegen. Waarom noemt men het onvergetelijke gedicht van Salomo „zuiver”, „rein”, „schoon” (in wezen nogal beduimelde en wei-

nig of niets zeggende kwalifikaties) en kriticeert men Engelmans even zinnelijke, maar zeker niet groezelige poëzie? Toch niet omdat het Hooglied nu eenmaal in de Bijbel staat en als zodanig voor geen bezwaren vatbaar is? Ik heb zo'n idee, dat de kerkelijke pers wel enige kritiek zou hebben, als broeder Salomo vandaag zijn Hooglied publiceerde! De conclusie moet luiden, dat deze bedenkingen niet op de Bijbel steunen, maar slechts op de verburgerlijking van het christelijke leven.

Intussen worden deze dichters door dergelijke aanmerkingen (Engelman spreekt ergens van „het vuur van Zoilus”), voortgekomen uit een volslagen gebrek aan visie, gegriefd. Engelman heeft veel gedaan om de artistieke smaak van het rooms-katholieke volksdeel te veredelen. Uit pure liefde voor zijn geloofgenoten heeft hij met zijn grote eruditie hen op het gebied van de kunst voorgelicht. Als dank voor zijn belangloos idealisme ontving hij wrange kritiek op zijn eigen poëzie. Maar al te graag vergat men dan, dat niemand anders onder hen in staat was poëzie van dit gehalte te schrijven. Is het De Mérode anders gegaan? Ook hij, die er oprecht naar streefde voor de gewone mensen verstaanbaar te zijn, werd te vaak met wanbegrip beloond. Zijn „Beatus ille” is wel heel ondubbelzinnig:

Welzalig die niet als een hand vol graan
Door mullers christenmolentje moet gaan,

Naar wien de kippen niet luidruchtig graaien
Omdat de haan op Sions mest gaat kraaien,

Die niet wordt door gehitste hond besprongen
Of weggepsalmd door boeren en hun jongen,

Niet door een os getrapt wordt aan den dijk
Maar als een wolk ontzweeft aan dit klein
rijk.

Dit vers, dat De Mérode in een onbewaakt ogenblik moet hebben geschreven, trof men in zijn nalatenschap aan. Het is goed het hier nog eens te citeren, niet om pikant te zijn, maar omdat het de keerzijde van de medaille toont: tot welke consequenties een kleinzielige kritiek kan leiden, en de enorme verantwoordelijkheid die men hiermee op zich laadt.

In een studie die ter gelegenheid van Engelmans zestigste verjaardag verscheen, werd betoogd, dat zijn liefdeslyriek wel degelijk religieuze dimensies heeft. Deze verhandeling heb ik niet gelezen; ik kreeg slechts de samenvatting ervan in de N.R.C. onder ogen. 't Is uiteraard mogelijk, dat de schrijver gelijk heeft, maar zou ons dit moeten beletten deze gedichten als vitale, aards georiënteerde poëzie te lezen? Ik geloof, dat dit rustig kan, zonder de dichter te kort te doen. Al dat zoek naar het „diepere” of voor mijn part het „hogere” leidt gemakkelijk op een dwaalspoor. Het „aardse” is op zichzelf niet verkeerd, en alleen al „diep” c.q. „hoog” genoeg om allerlei pseudo-mystiek gezwijmel ter rechtvaardiging te kunnen missen. In „Lezende Titus” spreekt Engelman van „de diepe bronnen der aardseheid”.

Engelmans liefdeslyriek is veelzijdig en even rijk aan variaties als Achterbergs gedichten, die in een heel speciaal opzicht ook liefdespoëzie zijn. Achterbergs basis is echter veel smaller dan die van Engelman. Als gevolg hiervan werkt de protestant vooral verticaal, de rooms-katholiek horizontaal. Het is een gelukkig verschijnsel dat Engelmans bundel „Tuin van Eros” veel lezers vond en een groot aantal drukken beleefde. Deze verzen zijn die onderscheiding (helaas is het dat in Nederland!) waard, al moet ik er aan toevoegen, dat op de roem van een gedicht als „Meimorgen in Limburg” nog al wat af te dingen valt. Het vers begint:

Begraaf mijn hoofd in bloemen en verwoest
mijn mond:
de morgen schuimt als wijn,

Deze vervoerde regels zijn te duidelijk door vriend Marsman geïnspireerd. Eigenlijk is Engelman in dit vers zelf niet aan het woord, zoals duidelijk blijkt, als we een paar regels verder lezen:

wij fluiten Mozart, eten langzaam onder
't groen
des notelaars.

Nietwaar, hier valt Engelman door de

mand: zoets hoort in een vers dat duidelijk dionysisch wil zijn, niet thuis. Engelman laat zich echter door Marsman weer op de been helpen:

De heuvels zwellen als de borsten van een
bruid
om onmiddellijk weer te struikelen:

daarboven staat een oud kasteel vergeefs
te dromen.

Het voert te ver dit vers nog verder te volgen. Dit lijkt me echter wel voldoende om het tweeslachtige van dit zo befaamde gedicht aan te tonen.

Het zou vrij zinloos zijn een lijstje met reminiscenties samen te stellen. Geen enkele dichter ontkomt er aan tussen het eigen geluid echo's van anderen te laten horen. Als deze weerklanken vrij zwak zijn, kan de kritiek ze rustig passeren. Soms echter zijn ze zo sterk, dat ze de eigen klanken van de dichter overstemmen en het vers bederven. Voor mij is dit het geval met het gedicht „Kerk” van Muus Jacobse, om een recent voorbeeld te noemen. Dit vers is ook in de eigen pers („Opbouw” en vooral „Gezinsblad”) zeer geprezen, maar het is toch te duidelijk een borduurseltje op het patroon van Achterbergs beroemde „Ode” om die lof te verdienen. Hier gaat de invloed van anderen te ver en werkt destructief. Zulke gevallen dienen dan ook door de kritiek te worden signaleerd. Welnu, ook bij de zo zelfstandige Engelman komt nog een vers voor, dat door een veel te sterke echo ongenietbaar wordt. Ik citeer het begin van „Ispahaan”:

Zonder beraden uit Holland vandaan
Zonder beraden op 't water gegaan.

Ieder, die ook maar iets van poëzie weet,
herkent onmiddellijk „Het derde land” van
Nijhoff:

Zingend en zonder herinnering
Ging ik uit het eerste land vandaan,
Zingend en zonder herinnering

Ben ik het tweede land ingegaan.

Na „Tuin van Eros” publiceerde Engelman in 1937 zijn bundel „Het bezegeld Hart”. In dit werk valt op, dat de dichter aan zijn liefdeslyriek een veel geringere plaats heeft ingeruimd. Daarentegen vinden we een vrij groot aantal verzen met een religieus thema. Onwillekeurig vraagt men zich af, of de dichter van de kritiek in eigen kring een beetje geschrokken is. Hoe het ook zij, Engelman is zeker niet te eigenwijs om de aanmerkingen van zijn geloofgenoten althans te overwegen. Aan de andere kant is hij gelukkig onafhankelijk genoeg, om zich niet de wet te laten voorschrijven, door mensen die veelal de problematiek van het gelovige dichterschap niet onderkennen. Met dat al preferer ik de meer aards georiënteerde poëzie boven de godsdienstige verzen (niet alleen die uit „Het bezegeld Hart”). Men begrijpe mij goed: dit is geen genre-voorkeur, maar gewoon een kwestie van kwaliteit. Naar mijn mening bereikt Engelman in zijn religieuze lyriek zelden het niveau van zijn liefdespoëzie. Dit verschil in gehalte ontstaat vooral doordat Engelman (en welke christelijke dichter niet?) in zijn godsdienstige gedichten te zeer gebonden blijft aan de geijkte terminologie. Geerten Gossaert zag kans deze erfenis met eigen gloed te doorstralen, maar Engelman lukt dit niet. Dat Gossaert in dit opzicht slaagde, heeft zeker te maken met de grootte van zijn talent, maar m.i. toch vooral met de aard ervan. Engelman is óók zeer beïnvloed, maar het karakter van zijn dichterschap is anders. Hier stuiten we op een van de grootste moeilijkheden voor de christelijke dichters. Wanneer zij de kerkelijke taal gebruiken wordt hun vers al te gauw goedkoop, netjes, onpersoonlijk. Een dichter is qua talis een naamgever; hij lijkt op zijn stamvader Adam. De christelijke dichter is zich daarom bewust van de kloof die er gaapt tussen de pasklare, kerkelijke woordenschat en de taal die hij tot op zekere hoogte zelf zou moeten uitvinden. Juist hierdoor zal zijn vers, mocht hij slagen, voor de kerkmensen moeilijk zijn. Wat de dichter aan kwaliteit en oorspronkelijkheid wint, verliest hij zo gemakkelijk weer aan communicatie-mogelijkheid. Een en ander betekent een enorme krachttoer, waaraan zich eigenlijk nog niet één christelijke

dichter heeft gewaagd. Ook Engelman kiest, allicht een beetje meesmuilend, zijn woorden kritisch uit de kerkelijke schatkamer, maar hoe selectief hij ook te werk gaat, hoeveel hij ook vergoedt met originele verbeeldingen — het blijft confectie-taal en als zodanig voldoet zij niet in het vers:

Wie houdt de wolven buiten
als gij het zelf niet doet?
Wie zal de poorten sluiten
wanneer de arglist woedt?

Dit klinkt immers veel te vertrouwd, veel te glad. Mogelijk is het wel heel geschikt als citaat in een preek over Psalm 127, maar 't valt mij moeilijk regels als deze poëzie te noemen. Poëzie straalt, fosforiseert; deze passage is dof en stoffig. Ik geef graag toe, dat Engelman ook in zijn godsdienstige verzen wel eens beter op dreef is, maar een uitzonderingsgeval vormen deze regels zeker niet. 't Is eigenlijk droevig, dat velen, ook ontwikkelde mensen, gedichten in deze trant als het ideaal blijven beschouwen. Zij zijn het ook die een dichter, als hij deze barrière tracht te doorbreken, gek of losgeslagen durven noemen.

Uiteraard vinden we in Engelmans godsdienstige poëzie heel wat Maria-verering, die een protestant, zelfs al is het poëzie van gehalte, maar moeilijk kan slikken. De objectiviteit gebiedt echter te erkennen dat „Maria te Canne” een prachtig vers is, misschien het beste van Engelmans religieuze poëzie. Even puur rooms, maar dan door en door onsmakelijk is „Diablerie”, dat men zonder schade kan overslaan. En dan nog iets waartegen geprotesteerd moet worden: Engelman steekt ook in zijn christelijke verzen zijn bewondering voor heidense culturen niet onder stoeien of banken. In sommige gedichten vinden we een paar bijbelse termen, maar ook zoveel paganisme, dat het vers niet meer tot de christelijke poëzie kan worden gerekend, zoals „Alpha-Omega”:

Gesluierd kan ik u niet zien,
maar tast natuur tot op het uur
dat eens, een voorjaarsdag misschien
mij opneemt in den eeuw'gen duur:
die zee van ruimte; zee van licht
waarin ons nederstort het lot;
dat eerste beeld, dat eerst gedicht,
de alpha, omega, den god.

Met name in Engelmans latere verzen, waartoe ook dit korte, voortreffelijke gedicht behoort, vinden we deze poging tot versmelting van christelijke en heidense elementen. Engelman, die toch bewust christen wil zijn, zou moeten beseffen, dat hij hier op een heilloze weg is. Deze twee levensbeschouwelijk kunnen onmogelijk samengaan. Het is zeker niet alleen de christen, die zich hiervan bewust is, maar eveneens de humanist. Ik zou in dit verband willen verwijzen naar het essay „Humanistische kortsluiting” van Fokke Sierksma, opgenomen in zijn bundel „Schoonheid als eigen belang”, waarin hij het z.g. christelijke humanisme fel bestrijdt. Het humanisme moet zich uit zelfbehoud vrij houden van christelijke invloeden. Welnu, heeft het christendom niet een even onverzoenlijke houding aan te nemen tegenover het humanisme? In zijn jeugd heeft Engelman de dood heel wat geloviger beschouwd dan nu in „Alpha-Omega”, ook al zijn deze regels uit „Tuin van Eros” poëtisch minder sterk:

De dood, de dood is anders niet
dan overgang op licht verschiet
voor wie aan 't aardse firmament
zijn onvergankelijk teken kent.

Bij lezing van deze bundel is mij duidelijk geworden, dat Engelmans betekenis uitgaat boven een rooms regionaal belang. Wie zich een kloeke bundel goede poëzie wil aanschaffen, kan hier voor iets meer dan een tientje terecht. „Verzamelde Gedichten” van Jan Engelman bevat overigens menig vers dat bepaald moeilijk is. Verschillende gedichten moet men herhaaldelijk lezen, voor men tot de zin ervan is doorgedrongen en ook dan lukt dit niet altijd (zo verging het mij althans): Engelman is soms te compact. De lezer van Engelman moet bovendien geen vreemde deling zijn in de Griekse cultuur, om de vele mythologische toespelingen te kunnen begrijpen. Daarnaast staan er echter ook een groot aantal gedichten in deze bundel, die de meer eenvoudige lezer stellig zullen toespreken.

Enschede.

Luitzen Visser.

PERSSCHOUW

Nog eens: „de Samenspreking”

In de Kamper Kerkbode schreef Ds Visee het volgende artikel — het had tot opschrift: „Ook samen-spreking niet nodig?”

De synode van Assen heeft op het verzoek tot samenspreking met de synodale kerken afwijzend beschikt.

Het besluit daartoe werd niet met algemene stemmen genomen.

En het besluit werd en wordt ook niet met algemene instemming ontvangen.

Hetgeen te verwachten was.

Wie geen onbekende is in het vrijgemaakte Jeruzalem wist dat de meningen omtrent dit synodaal agendapunt tamelijk gevestigd waren. Daarin komt door een synodebesluit geen wijziging.

We lazen ergens dat dit synodebesluit definitief is.

Nu geen samenspreking.

En nooit.

Een soort „Eeuwig edict” dus.

Dat is een tamelijk naïeve gedachte.

Als op een volgende synode weer een verzoek om in een of andere vorm contact met de synodale kerken op te nemen wordt ingediend is een volgende synode volkomen vrij anders te besluiten dan haar voorgangster.

Maar dat laten we nu daar.

Er is iets anders.

We hebben vroeger er reeds op gewezen, dat de vraag „Schrijven of praten?” de zaak van de verhouding tot de synodale kerken puur formeel stelt.

Een belangrijker vraag is: Wát schrijven we? Of: wát zeggen we? En het zou wel eens kunnen blijken dat er tussen de voor- en tegenstanders van samen-spreking een grote mate van overeenstemming bestond. Deze, dat beiden zouden zeggen: van een integrale hereniging van kerken kan, zoals de zaken nu staan, geen sprake zijn. Daartoe moeten eerst diverse hindernissen uit de weg worden geruimd. En als we het dáárover eens zijn, dan moeten we elkander over de andere vraag: „Spreken of schrijven?” maar niet al te erg benauwen. Dan moeten de broeders, die tegen samen-spreking zijn de voorstanders van mondeling contact niet benauwen. En omgekeerd.

Intussen: wie zijn oor te luisteren legt ontdekt allerlei verschil. Sommigen zijn over het besluit van Assen bezwaard, niet zozeer om de door de synode gegeven situatietekening als wel om het feit dat de synode haar besluit vaststelde in die juridische, notariële vorm, die weinig de stijl der kerk vertoont. Waarom niet een vriendelijke, broederlijk gestelde brief, waarin de aan onze kant levende bezwaren in een gewone briefvorm zijn uiteengezet? En waarom — dat is weer een andere categorie van bezwaarden — niet een deputatie benoemd om naast wat schriftelijk gefixeerd werd deze bezwaren ook mondeling over te brengen? Met de boodschap: Broeders, doet nu die leerbesluiten op een voor allen duidelijke niet voor tweeërlei uitleg vatbare wijze weg. Spreekt nu onomwonden uit dat geen enkele synode aan deze uitspraken had mogen binden. Dat ook om deze zaken geen enkele ambtsdrager had mogen geschorst worden. En maakt zo de weg vrij voor een gesprek over allerlei andere bezwaren, die bij ons leven. Uw nieuwe kerkenorde. Uw lidmaatschap van de I.Z.R. enz.

Maar het wordt duidelijk dat er onder ons ook nog anderen zijn. Ds H. C. Overeem, Geref. pred. te Hattem, sinds 29 augustus 1960 legerpredikant, brak met zijn kerk en voegde zich bij de synodale kerk aldaar. Reden: de synode van Assen had samenspreking geweigerd. Daar was hij het niet mee eens. Ds Overeem wilde wel samenspreken. Nu, dat is zijn goed recht. Maar nu de synode anders besloot en er dus geen samenspreking komt op korte termijn gaat hij heen. En voegt zich bij de synodale kerk **zonder samenspreking**. Dat begrijp ik nu niet. Hij wilde toch samenspreken? Waarover? Toch over de hangende geschillen? En nu blijkt dat er volgens hem geen geschillen zijn. Want terwijl er door en na de Asser synode in de synodale kerken niets veranderd is, gaat hij zich bij een dier kerken voegen. Waaruit ik dus de wettige conclusie mag trekken dat er op het standpunt van ds Overeem helemaal geen samenspreking nodig is om tot hereniging te komen. Het is jammer dat ds Overeem dat niet vóór de synode van Assen heeft gezegd. Dat was tenminste mannelijk geweest.

Bovendien begrijp ik iets anders niet. Toen ds Overeem in Hattem bevestigd werd heeft hij met een „Ja ik, van ganser harte” beloofd die bepaalde gemeente Gods te weiden. Is een predikant van die eed ontslagen omdat een synode een hem ongevallig besluit neemt? Kom toch! We laken het als christenen als een arbeider zo maar ontslag neemt bij zijn baas. En weg gaat, „zoals een kip van de eieren loopt”. Wat te zeggen van een dienaar des woords die zó zijn gemeente verlaat? Heeft ze hem uitgeworpen? Mocht hij haar het evangelie niet meer prediken?

We mogen wel toezien.

Dat we om meerder eenheid met de synodale kerken de eenheid in eigen huis niet verspelen.

Ik zeg dit naar alle kanten. Ook naar de kant van hen, die een broeder zijn gevoelen t.a.v. het Asser besluit niet gunnen. Ik schreef er al vroeger over. Het moet zijn voorgekomen dat men iemand toebeet: „Word dan synodaal!!” Zo iets is ook schandelijk werelds. Taal voor een politieke partij. En dan nog niet christelijk. Willen we nu maar bedenken dat de kerk niet óns huis, maar het **Huis Gods** is? Dat Hij bepaalt wie daar een wettige plaats heeft? En dat dat oordeel aan geen enkel lid der kerk persoonlijk toekomt? Als er iemand „uit de kerk moet” dan toch in de wettige weg van de tucht en door het oordeel der gehele gemeente. Ook niet door het soms moordende oordeel van de publieke opinie!

Al zijn we het in een zaak als deze niet eens, daarom zijn we toch wel **één in het geloof?**

Ai ziet, hoe goed en hoe liefelijk is het als broeders ook te zamen wonen.

Vooraf onder het laatste deel van dit artikel moet een dikke streep worden gezet.

Nog steeds de „kwestie Prof. Smits”

Reeds meermalen hebben we in de Persschouw stukken overgenomen over de geruchtmakende „kwestie Prof. Smits”. Deze kwestie ontstond ruim twee jaar geleden toen Prof. Smits zich in het vrijzinnig-protestantse weekblad „Kerk en Wereld” in een geruchtmakend artikel zeer fel en op minderwaardige wijze had uitgelaten over het plaatsvervangend lijden van Christus.

Het laatste nieuws over deze kwestie was, dat de Generale Synode een beslissing van een lagere instantie om aan Prof. Smits diens bevoegdheden als emeritus-predikant te ontnemen, had ongedaan gemaakt. Prof. Smits bleef dus emeritus-predikant.

Voor een paar dagen circuleerde in de pers evenwel het volgende bericht:

De synode der Ned. Herv. Kerk heeft in haar vergadering te Zeist een brief behandeld, waarin prof. dr P. Smits als laatste woord meedeelt, dat hij niet bereid is tot 'n gesprek over het belijden der kerk met de Raad voor de Zaken van Kerk en Theologie. In opdracht van de generale synode had deze raad prof. Smits tot een dergelijk gesprek uitgenodigd. Deze opdracht gaf de synode in de februarizitting van dit jaar na kennis genomen te hebben van de besprekingen van het breed moderamen met prof. Smits over diens houding jegens de kerk.

Naar aanleiding van de brief, die de synode in handen had gesteld van het breed moderamen, heeft dit college na rijp beraad besloten aan prof. Smits de bevoegdheden die hij als emeritus-predikant geniet te ontnemen. Dit op grond van 'n ordinantie der kerkorde, waarin wordt bepaald, dat deze bevoegdheden kunnen worden ontnomen, indien het voortduren daarvan niet strookt met de waardigheid of de belangen der kerk.

Het breed moderamen overwoog daarbij, dat prof. Smits zich thans op zo'n definitieve wijze onttrokken heeft aan het gesprek; dat naar het oordeel van de generale synode in het belang van de kerk met hem diende te worden gevoerd, dat bovengenoemde bepaling moest worden toegepast.

Wanneer dat bericht juist is, dan is dus de „kwestie-Prof. Smits” van een „leer-kwestie” geworden tot een „orde-kwestie”. Prof. Smits is immers gestraft omdat hij niet verder wilde samenspreken. Indien deze kwestie inderdaad een **orde-kwestie** is geworden zou dat zeer te betreuren zijn. Want het omzetten van een leer-kwestie in een orde-kwestie is altijd bederf, een camoufleren van de zaak waar het om gaat. We hebben daar zelf in 1944 alle ellende van ondervonden. Het spreekt vanzelf dat deze stand van het „breed-moderamen” een reeks van reacties heeft ontketend. Het Kamper Dagblad gaf daarvan de volgende bloemlezing:

Prof. dr P. Smits bezit niet langer de rechten als van een emeritus predikant in de Hervormde Kerk. Het breed moderamen van de synode, in zomerting bijeen op „Woudschoten” te Zeist heeft, zoals gemeld, „na ampele overweging” besloten hem deze te ontnemen, nadat prof. Smits „als laatste woord” zou hebben meegedeeld, dat hij niet bereid was tot een gesprek met de hervormde raad voor kerk en theologie over het belijden der kerk.

Binnenkort zal de synode een schrijven aan de kerk doen uitgaan over vragen, die naar aanleiding van de kwestie-Smits zijn binnengekomen. Met het ontnemen van de rechten als van een emeritus aan de Leidse hoogleraar komt althans in deze zin, een einde aan de zeer langademige kwestie-Smits, die in de Hervormde Kerk en daarbuiten al twee jaar onderwerp van gesprek uitmaakt en die herhaaldelijk in kerkelijke instanties, tot in de synode toe, en in de kerkelijke pers aan de orde kwam.

„Treurig”

„Een uiterst treurig bericht”, zegt de vrijzinnig hervormde ds A. J. Roodzant, voorzitter van de Zwingli-Bond, te Bellingwolde. „De zaak is theo-

logisch niet serieus aangevat. Dit besluit betekent een volledige discriminatie van het werkelijk vrijzinnig protestantisme en een miskenning der christelijke liefde. „Treurig”, aldus ds Roodzant. Deze hele gang van zaken schept z.i. een situatie, waartegen de Zwingli-Bond reeds jaren heeft gewaarschuwd.

„Enige methode”

Prof. dr G. P. van Itterzon te De Bilt (confessioneel) meent: „dat hier de weg van ordinantie 13-'29-5 der kerkorde is gevolgd is volkomen juist. Dat is de weg die ikzelf al geruime tijd als de kerkordelijk-juiste heb aangewezen. Inderdaad is dit de enige methode. Niet de synode maar het breed moderamen is de aangewezen instantie, die hier kon handelen. Hier is de goede beslissing genomen”.

Ds D. Miedema uit Dokkum, secretaris van de Vereeniging van Vrijzinnige Hervormden in Nederland, zegt: „Als hoofdbestuur zullen we ons over de nieuw ontstane situatie gaan beraden. Het lijkt me praematuur om nu reeds commentaar te geven”. Ook zijn persoonlijke mening wilde ds Miedema liever opschorten, totdat in bestuurskringen van de VVH de kwestie aan de orde is geweest.

„Geen ruimte”

Ds H. van Lunzen uit Odoorn (Dr.), eindredacteur van „Zwingli” reageerde: „Met wat prof. Smits schreef, indertijd, ben ik het qua inhoud volkomen eens. Maar gezegd moet worden dat er binnen het huidige hervormde kerkordelijke belijden geen plaats meer is voor vrijzinnigheid. Voor werkelijke vrijzinnigen en een vrijzinnige theologie is in de hervormde kerk geen ruimte. Die mening wordt ook buiten de hervormde kerk gedeeld. In dit licht is het besluit t.a.v. prof. Smits volkomen rechtmatig. Dit is een consequentie van de kerkorde”, aldus ds Van Lunzen.

„Zo soepel mogelijk”

Ds P. M. van Galen te Gorkum (gereformeerde Bond), synodelid, zegt: „Ik sta helemaal achter dit besluit. Het breed moderamen heeft zo soepel mogelijk gehandeld. In eerste instantie heeft men zelfs afstand genomen van deze beslissing, hoewel er toen al alle aanleiding toe was. Men wilde een gesprek, prof. Smits heeft geweigerd en deze handelwijze werd de directe aanleiding. Dit betekent dat prof. Smits bijvoorbeeld a.s. zondag al niet meer een officiële hervormde eredienst zal kunnen leiden. Het is een besluit van onmiddellijke ingang.

„Fundamenten aangetast”

Ds L. Brink, hervormd predikant te Velsen, gaf namens hoogkerkelijke zijde dit commentaar: „Er is een kerkelijke hoogleraar, die onlangs opmerkte dat men zich t.a.v. de vrijzinnigheid in de kerk geen zorgen behoeft te maken. Zij sterft een natuurlijke dood, zei hij, het eigenlijke gevaar voor de kerk ligt bij de katholisierenden. Maar ik kan niet inzien”, aldus ds Brink, „dat een ontkenning van de verzoening door Christus geen aantasten van de fundamenten der kerk zou zijn. Ik verheug mij er over dat onze kerk iemand, die zo duidelijk hoor- en leesbaar deze fundamenten aantastte nu eindelijk de deur wijst. Een eenheid van de kerk, die we beogen, is niet denkbaar op een basis, waarop het kruis onbelangrijk geacht wordt. Uit oecumenisch oogpunt kan men zich over deze tuchtmaatregel alleen maar verheugen”.

In het jongste nummer van „Opwaarts”, het gemeenteblad van Kerk en Wereld voor Gelderland en Overijssel, heeft dr A. de Wilde in een artikel onder de kop „Het gesprek afgebroken”, de mening van de hand gegeven, dat het gesprek over het belijden door prof. Smits zou zijn afgebroken. „De werkelijke stand van zaken is veeleer omgekeerd: het echte gesprek over de aan de orde zijnde zaken kan nu pas beginnen. Pas wanneer elke schijn van leertucht-procedure is weggefallen, is het mogelijk om in een reeks ontmoetingen de achtergronden en de wezenlijke inhoud van de bijbelse boodschap aangaande de verzoening te verhelderen”, aldus dr De Wilde.

Met grote belangstelling zullen we volgen wat in de Ned. Herv. Kerk geschiedt.

Zal ze inderdaad de „vrijzinnigheid” aanpakken en duidelijk en onomwonden verklaren dat die onvernegbaar is met het essentiële van het christelijk geloof?

C. V.

INGEZONDEN

AANKOMENDE GEREFORMEERDE STUDENTEN:

Wanneer U over enige maanden Uw intrede zult doen in de academische wereld, komt U ongetwijfeld voor de vraag te staan van welke studentenorganisatie U lid behoort te worden.

Als Gereformeerd student staat men aan allerlei verleiding bloot van de kant van de onchristelijke studentenwereld en van de kant van het „neutrale” onderwijs. Want zowel in het wetenschappelijk onderricht door grotendeels ongelovige docenten, alsook in de aparte ge-

naar Prof. C. Veenhof, Kampen
Stukken voor de Redactie van 15—29 juli

meenschap, die door de studenten samen gevormd wordt, is veel, dat de trouw aan het Woord ondergraaft en bemoeilijkt.

Wie zal ontkennen dat in de huidige studentenwereld hen die naar de bijbel willen leven gevaren bedreigen? En wie telt onder de dusgenaamde intellectuelen het aantal van hen, die juist in hun studententijd van de vreze des HEREN zijn vervreemd en ten aanzien van Woord, Kerk en Belijdenis, in de praktijk van het leven, als het er op aankomt, onverschillig zijn geworden? Juist in de studentenwereld worden zij gevonden, die zich Christenen noemen en die tegelijk radicaal zijn in het relativeren en relativerend t.a.v. de radicale normen Gods voor het leven. Juist ook in de studentenwereld verslaat de geest der eeuw, het christendom van de synthese, de duizenden, en juist daar begint het verval van de echt christelijke levensstijl.

Te menen dat het lidmaatschap van een gereformeerde studentenvereniging iemand aan de werking van deze gevaren zou onttrekken is natuurlijk onjuist. Ieder staat er middenin. Maar als Christenstudenten, die het Woord Gods onvoorwaardelijk aannemen als richtsnoer voor het hele leven, hebben wij de roeping elkaar te steunen in alle moeilijkheden en elkaar te helpen om Gods Woord te laten heersen over de wetenschapsoefening en heel het studentenleven. Wij mogen niet enkel aan eigen belang denken, maar moeten als Gereformeerde studenten ten opzichte van elkaar de gemeenschap der heiligen beoefenen, d.i. „zijn gaven ten nutte en ter gemeenschap der heiligen beoefenen, d.i. „zijn gaven ten nutte en ter zaligheid der andere lidmaten gewillig en met vreugde aanwenden”.

Degenen, die het komende jaar in Leiden of Delft gaan studeren, nodigen wij uit zich met ons solidair te verklaren als Gereformerd student(e) en als lid toe te treden tot de ter plaatse bestaande Vereniging van Gereformeerde Studenten.

Voor aanmelding en/of inlichtingen kunt U zich wenden tot:

Leiden: Mej. A. de Vries, Oranjelaan 18, Oegstgeest; tel. (01710)-23814.

Delft: J. Voogt, Stationsweg 69, Hoek van Holland; tel. (01747)-521.

VAN HIER EN GINDS

Duitse Kerk en Oost-Duitsland

Bisschop Otto Dibelius, voorzitter van de Duitse Evangelische Kerk, heeft onlangs op de synode in West-Berlijn gezegd dat de kerk „een strijd op leven en dood” voert tegen het Oostduitse streven om politieke voorwaarden op te leggen. De kerk kon de verzekering van de Oostduitse overheid dat zij positieve betrekkingen met de kerk wil, niet ernstig nemen.

De drie westelijke bevelhebbers in Berlijn hebben maandag officieel bij de Russische commandant geprotesteerd tegen het feit, dat de Oostduitse autoriteiten verscheidene protestants bisschoppen de zondag daarvoor niet tot Oost-Berlijn hebben toegelaten.

In een door het Oostduitse persbureau ADN gepubliceerde verklaring van het Oostduitse ministerie van Buitenlandse Zaken wordt ontkend, dat de Oostduitse autoriteiten zich zouden hebben schuldig gemaakt aan ingrijpen in godsdienstoefeningen.

Vergunning om in de Duitse Democratische Republiek te verblijven werd alleen ontzegd aan enige vertegenwoordigers van „de Westduitse militaire kerk, die bekend staan om hun vijandige activiteit tegenover de Duitse Democratische Republiek”, aldus de verklaring. „Deze maatregel werd genomen in het belang van de veiligheid van de Oostduitse republiek en in overeenstemming met de rechten van elke soevereine en onafhankelijke staat”.

Auteur ontdekt

Een letter- en studielievend genootschap ergens in Amerika kreeg een nieuw boek in handen. Het heette „Institutie der Christelijke religie” en bleek geschreven door een zekere Johannes Calvijn. De leden vonden het „een bijzonder werk, dat getuigde van een zeldzaam inzicht”. Zij besloten deze auteur het erelidmaatschap aan te bieden. Daar zijn adres hun onbekend was, verzonden zij de desbetreffende brief via de uitgever van het boek, de Westminster-Press te Philadelphia.

Zij gewaagden daarin van de verdiensten van de schrijver „op het gebied der hedendaagse letteren” en beloofden hem het certificaat van het erelidmaatschap te zenden (op perkament gedrukt, geschikt om ingelijst te worden).

De brief besloot met een hartelijke wens van „bij voortduur veel succes in uw loopbaan als schrijver”.

KERKNIEUWS

Bedankt voor Veenendaal F. van Deursen te Barendrecht.

Ds H. den Boeft te Schouwerzijl (Gr.) heeft zich aan de gemeenschap der Gereformeerde Kerk aldaar onttrokken.

Hoogkerk. Op 20 juli zal het 100 jaar geleden zijn, dat de Gereformeerde Kerk te Hoogkerk werd geïnstitueerd.

Ds J. Meester van Amsterdam-Zuid maakt momenteel een vacantiereis naar de V.S. en Canada, waarop hij tevens contacten hoopt te leggen met de broederschap in het Westen. In september hoopt hij te repatriëren.

Zendingsdag. Zaterdag 1 juli werd te Mariëberg een zendingsdag georganiseerd voor de met de kerk van Easchede-Noord samenwerkende kerken voor de zending op Nieuw-Guinea. Ds Ds Th. Hoff van Voorhuizen en Ds M. Brandes van Daarlerveen hielden toespraken.

Vakantiegangers Hooghalen. Met het oog op de vakantiegangers, die in deze zomermaanden in de omgeving van Hooghalen vertoeven, wordt de volgende mededeling gedaan. Nu binnenkort met de bouw van de nieuwe kerk kan worden begonnen, moet het oude noodgebouw gesloopt worden.

De kerkdiensten van de Geref. kerk Hijken-Hooghalen zullen nu worden gehouden in het Ned. Herv. kerkgebouw aan de Stengelingstraat. In overleg met de kerkeraad der Herv. kerk zijn de aanvangsuren gesteld op 9 uur en 1.30 uur.

Vakantiegangers in Appelscha e.o. De kerkdiensten te Oosterwolde (Fr.) (afstand ± 6 km) vangen aan te 9.30 en 2.15 uur. Plaats van samenkomst in eigen kerkgebouw aan de Hooge Esch no 1.

Vakantiegangers Terschelling. Van 9 juli af is er 's midags 3 uur een Gereformeerde kerkdienst in het gebouw van de Geref. kerk (Syn.) te Midland. Voor 's morgens is in juli en aug. geen vergadergelegenheid verkregen. Predikanten die bereid zijn voor te gaan worden verzocht zich in verbinding te stellen met br Eisenga, Avondrood, West-Terschelling.

Beilen. De kerkeraad van de Geref. kerk te Beilen, deelt mede, dat de kerkdiensten voorlopig — vanaf heden — zondags een half uur vervroegd zijn. Dat wordt dus voormiddags half elf en namiddags drie uur. (Ook t.a.v. vakantiegangers).

Adressen. Gereformeerde Kerk te Zuidhorn, P. Zuidhof, Julianalaan 7, tel. 05940-2221; Gereformeerde Kerk te Loosdrecht, A. Strating, Oud-Loosdrechtse dijk 96A; telefonisch bereikbaar onder 02958-3421; Ds C. van Kalker is verhuisd van Hattem naar Nicolaïstraat 77, Zwolle, telef. 05200-11898, giro 898568.

NAAR EEN EIGEN TEHUIS....

met alle kerken.

Wij ontvangen van sommige kerken de mededeling niet in staat te zijn te voldoen aan ons verzoek om f 3,50 maal het aantal zielen bij te dragen en dus besloten.... helemaal niets te doen.

Er zullen ongetwijfeld kerken zijn welke het niet mogelijk is het gevraagde bedrag bijeen te brengen. Dit behoort toch niet te betekenen dat men dan helemaal niets kan doen. Wie het bedrag niet ineens kan opbrengen heeft zelf de vrijheid te bepalen in een aantal termijnen aan het verzoek te voldoen en zo naar vermogen bij te dragen.

Wil het tehuis er komen dan is daarvoor de medewerking van alle kerken nodig. En die mogen wij toch vragen? Dit kan moeilijk anders omdat de kerken het in het leven roepen van onze Stichting hebben bevorderd, niet om over haar te heersen, doch om haar te dienen. Wij kunnen in ons werk de steun van en de samenwerking met de kerken niet ontberen.

Wij doen daarom een beroep op de kerken waarvan wij nog niets mochten horen: broeders, stel nu niet langer meer uit en laat spoedig iets van U horen.

met een druppel

van de hoogconjunctuurregen, zo schreef iemand ons. Daar hij niet de enige is die deelt in de welvaart, hopen wij dat velen naar dit voorbeeld zullen handelen.

met een vakantiekerkdienst

te Epen in Zuid-Limburg. Wie deze dienst heeft georganiseerd en hoeveel broeders en zusters er geweest zijn, is ons niet bekend. Waarover wij zekerheid hebben is, dat een collecte is gehouden voor het tehuis, welke f 7,50 heeft opgebracht.

met een hele familie,

waaronder N.N. met f 100,—; de vrouwenvereniging te Utrecht met f 15,—; een orgelhandelaar met f 5,— „muziek”; f 25,— aan vakantie-

geld en vele broertjes en zusjes van Sybren Foekes.

Verantwoording tot en met 5 juli 1961:

Ontvangen van kerken	f 96.698,09
Ontvangen van particulieren	f 15.364,90
	f 112.062,99

Giften en collecten kunnen worden gestort op postrekening nr. 52325 t.n.v. „Stichting Gereformeerde Kinderbescherming” te Utrecht.

PERSCOMMUNIQUE

De CIVITAS STUDIOFORUM REFORMATO-
RUM te Delft opgericht.

In Delft is een nieuwe vereniging van studenten van gereformeerden huize opgericht.

In een vorig communiqué berichtten wij, dat een vijftig-tal leden uit de afdeling Delft der S.S.R. (Societas Studiosorum Reformatorum) was getreden. De oorzaak van dit uitgaan was gelegen in diepgaande verschillen van inzicht inzake de levensstijl in een christelijke studentenvereniging. Het ging hierbij met name om de vraag, of men bereid was de religieuze overtuiging te respecteren van hen, die bepaalde vormen van ontspanning in een christelijke gemeenschap ontoelaatbaar achtten.

De directe aanleiding tot de breuk was een besluit van de Afdeling Delft der S.S.R. de dans toe te staan binnen de vereniging; de discussies met betrekking tot de groentijd en het sociëitsleven werden hierdoor ontijdig afgebroken. Hierdoor zag het genoemde vijftig-tal geen mogelijkheden meer hun christen-student-zijn in het huidige Delftse klimaat der S.S.R. effectief tot gelding te brengen. Daardoor kwamen zij in de, ook door hen betreunde, noodzakelijkheid, de „Civitas Studiosorum Reformatorum” (gemeenschap van gereformeerde studenten) op te richten.

De oprichtingsvergadering, gehouden op 16 juni 1961, werd onder meer bijgewoond door de vroegere ereleden van de afdeling Delft der S.S.R., de hoogleraren dr ir H. J. van der Maas en dr ir H. van Riessen en door vertegenwoordigers van de Organisatie van de Reunisten van de S.S.R.

De leden der vereniging onderhouden voorschik contact met de Unie der S.S.R. en de Reunistenorganisatie der S.S.R., om de door hen binnen de afdeling der S.S.R. aan de orde gestelde zaken ook in die verbanden aan een kritische bezinning te onderwerpen.

De C.S.R. stelt zich onvoorwaardelijk onder het gezag van de Heilige Schrift als het Woord van God en aanvaardt wat beledend wordt in de drie Formulieren van Enigheid. Het doel der vereniging is in vorming en gezelligheid, een integraal, christelijk studentenleven op te bouwen, dat zich als zodanig ontwikkelt in een gemeenschappelijke, positief gerichte activiteit. Er wordt daarom bewust afstand genomen van bepaalde uit het niet-christelijk studentenleven overgenomen opvattingen, o.a. ten aanzien van de moderne dans, de groentijd, en de plaats van de sociëit in het geheel van het gemeenschapsleven.

De oprichting der vereniging is mede geschied in het besef van een grote verantwoordelijkheid voor toekomstige generaties van christen-studenten. Daarom zal ook in september aanstaande voor eerstejaars-studenten een kennismakingstijd worden georganiseerd, waarin dezen zich op de hoogte kunnen stellen van het karakter en de activiteiten der vereniging, waarna zij als leden kunnen worden toegelaten.

Namens het Bestuur der C.S.R.:

E. SCHUURMAN, praeses,
Oude Delft 100, Delft,
tel. 01730-22754.

J. H. VAN BEMMEL, ab-actis,
Oostsingel 126, Delft.

Dankbaar en blij geven wij U kennis van de geboorte van onze zoon

FRANK PETER

P. HEEMSKERK
T. HEEMSKERK-Koning

Rijnsburg, 6 juli 1961
Burg. Hermansstraat 63 - Tel. 01718-4691

Tijdelijk Acad. Ziekenhuis, Leiden

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

★

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk